

Muharrirlerin Kitabına Göre İki Karyenin Sergüzeşti ve Bu Bağlamda Tahrir Defterlerine Dair Birkaç Kelam

The Adventure of Two Villages According to the Book of Muharrirs and A Few Words on the Tax Registers in This Context

Ahmet GÜNEŞ*

Öz

Bu makalede, Kocaili Sancağı'nın Şili Kazası'na tabi, İnegöl-i Hızır ve Seralu isimli köylere ait, muhtelif defterlerde (şer'iyye sicili ve tahrir defterlerinde) kayıtlı veriler, tahrir defterlerinin karakterini tespit etmek amacıyla, detaylı ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Ana ve özgün kaynaklar 16. yüzyılın sonları ve 17. yüzyılın başlarına ait tahrir defterleridir. Bu iki köy birlikte incelendiğinde, TT.436-KK.49 çizgisinde, toplam (dahili+harici) nefer/mutasarrıf sayısı açısından, İnegöl-i Hızır'da bir azalma (dahili olarak çok ciddi bir azalma) ve Seralu'da bir artış (harici olarak kayda değer bir artış) olduğu görülmektedir. Ancak, hasıldaki artışın İnegöl-i Hızır'da Seralu'ya göre daha fazla olması dikkat çekicidir. Netice olarak, geç tarihli farklı defterlerde, adı geçen köylerin hasıl toplamaları aynı olsa da, başka bir deyişle icmal kıymetleri hiç değişmese de, hasıl içeriklerinin, aslında kalem kıymetlerinin farklı olduğu vurgulanmaya değerdir. Bu tespitin, tahrir defterlerindeki verilerin güvenilirliği ve gerçekliği tartışmalarında icmal hasıl kıymetlerinin mufassal hasıl kıymetleri üzerindeki etkisinin de dikkate alınmasını gerektirdiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: köy, muharrir, tahrir defteri, güvenilirlik, gerçeklik.

Abstract

In this article, the data recorded in various registers (shar'iya register and tax registers) belonging to the villages named İnegöl-i Hızır and Seralu in Şili District of Kocaili Sanjak are analysed in detail and comparatively in order to determine the character of the tax registers. The main and original sources are the tax registers of the late 16th and early 17th centuries. When these two villages are analysed together, it is observed that in terms of the total number of (internal+external) nefer/mutasarrıf in the TT.436-KK.49 line, there is a decrease in İnegöl-i Hızır (a very serious decrease internally) and an increase in Seralu (a remarkable increase externally). However, it is note worthy that the increase in the revenue was greater in İnegöl-i Hızır than in Seralu. In conclusion, it is worth emphasising that although the revenue totals of the villages mentioned in the different late-dated registers are the same, in other words, their synoptic (icmal) values do not change at all, their revenue contents, in fact their item values, are different. It can be argued that this determination necessitates that the effect of synoptic (icmal) revenue values on detailed (mufassal) revenue values should also be taken into account in the discussions on the reliability and reality of the data in the tax registers.

Key Words: village, surveyor, tax register, reliability, reality.

Makale Geliş Tarihi: 07.01.2025. Makale Kabul Tarihi: 20.04.2025.

Araştırma Makalesi / Künye: GÜNEŞ, Ahmet. "Muharrirlerin Kitabına Göre İki Karyenin Sergüzeşti ve Bu Bağlamda Tahrir Defterlerine Dair Birkaç Kelam". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 18/36, (Haziran 2025): s. 23-50. DOI:10.19060/gav.1717324

* Prof. Dr., AHBVÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ankara/Türkiye, E-mail: ahmet.gunes@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5204-5241.

Akademik
Bakış
23
Cilt 18
Sayı 36
Yaz 2025

Takdim

Öncelikle¹, -esasen, “kademeli yazım üslubu” ile kaleme alınan- **bu makalede, muhtelif defterlerde** -Kocaili Sancağı’nın Şili/Şile Kazası’na/ Nahiyesi’ne tabi olarak- **mukayyet** (-bu- karyelerden ilkinin, 122 numaralı Üsküdar şer’iyye sicilinde -bilvesile- “suret-i defter-i cedit-i mufassal-ı sultani” kaydının bulunması hasebiyle, sicil ve tahrir kayıtlarını karşılaştırmaya ve değerlendirmeye -de- imkan vermesi itibariyle de temayüz ettiği belirtilmek üzere) **İnegöl-i Hızır ve Seralu isimli karyelerin, daha**

- 1 - Başlıkta kullanılan --ve “hesap kitap etmek” deyiminde de -öncelikli ihsasımızı (yani “hesap ve kitabına göre”yi) çağrıştıracak biçimde- geçen-- kitap kelimesinin “toplamak, bir araya getirip dikmek, bağlamak; yazmak, istinsah etmek” anlamlarına gelen “ketb” kökünden türemiş olmasına ve İslami literatürde -malum ve meşhur anlamları ile birlikte- “belge, iki kapak arasında toplanmış bilgi” anlamları -da- taşınmasına -vs.-ye- dair bk. Nebi Bozkurt, “Kitap” *DİA*, C.26, Ankara 2002, s.120. (Bunlar bir tarafa) Yazı konusu tahrirata, tabiatıyla da tahrir defterlerine müteallik olmak üzere, timar sisteminin tesisi ve devamlı bir merkezi kontrolün temini için (de) devletin, -Osmanlı memalikiindeki- tüm gelir kaynaklarını tafsilatlı olarak tespit ve söz konusu gelir kaynaklarının timar olarak tevzi edilmesine mahsus defterler düzenlemek mecburiyetinde olmasına, buna -da- istinaden, feth-ler-in hemen ardından tahrir-ler yapılmasına (s.112), bu çerçevede, il yazıcısının (muahhirin), köylerdeki bütün aile reislerinin ve bekarların (mücerredlerin) adlarını ve ellerindeki toprağın yaklaşık miktarını -mufassal olarak adlandırılan- tafsilatlı bir tahrir defterine kaydetmesine (s.112), bu defterin yanı sıra, bir de gelirlerin has, zeamet ve timar olarak tevziyatını gösteren ikinci -icmal olarak da adlandırılan- özet bir defterin hazırlanmasına (s.113), nişancının dairesinde bu defterlerin her birinden birer nüsha bulundurulmasına, başka bir nüshanın -dabeylerbeyi tarafından saklanmasına ve de değişikliklerin bu defterlere nişancı tarafından derkenar olarak işlenmesine (s.113) dair (-mezkur bahse şehir ve vakıf unsurlarının eklenebileceği de vurgulanmak üzere- matuf kitabın “Timar Sistemi” faslından -mealen- menkul mezbur/malum malumat -vs.- için) bk. Halil İnalıcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ* (1300-1600), (Çev. Ruşen Sezer), YKY, İstanbul 2004, merhum sahifeler. Öte yandan, Osmanlı tahrir sisteminin, çift-hane sisteminin temeli ve tatbik vasıtası olarak düşünülmüş olmasına, dolayısıyla da tahrir defterlerindeki verilerin, bu sistemin gerekleri çerçevesinde yorumlanmasının gereğine, hal böyle olunca da, bu defterlerdeki verilere istinaden kesin nüfus ve üretim istatistikleri çıkarmaya kalkışmak -biraz fazla iddialı olmakla birlikte, yine de tahrir-ler-de kullanılan yöntemlerin -vs.nin- bilinmesi halinde, -Osmanlı çift hane sisteminin en gelişkin seviyesine ve bu düzlemde tahrir ve defter tutma yöntemlerinin mükemmelliğe ve de bunlara çıkışık olarak Osmanlı Devleti’nin merkezîyetçi altın çağına ulaştığı 16. yüzyıl için eksiksiz sayılabileceği de vurgulanmak kaydıyla, Osmanlı hakimiyeti altındaki memalikin toplumsal ve ekonomik yapısına mahsus yegane tafsilatlı kaynak olan söz konusu tahrir defterleri vasıtasıyla- geniş sahaların oldukça güvenilir -demografik ve ekonomik değişimi de resmeden- bir tablosunun ortaya konulabilmesinin mümkün olmasına dair bk. Halil İnalıcık, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Çev. Halil Berktaş), Eren Yayıncılık, C.1 (1300-1600), İstanbul 2000, s.182. Bunlardan da mülhem olmak üzere, yazı konusu -aslında, giriş olarak da kabul edilebilecek olan, “tahrirata, tabiatıyla da tahrir defterlerine” mahsus bu- bahse ilişkin olarak, ayrıca (bilhassa, “Suret-i Kanunname-i Kitab-i Vilayet ...”i de içeren, “Tahrirlere dair hüküm ve kayıtlar” -kısım- için) bk. Ömer Lütfi Barkan, “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri (I)”, İ.Ü., *İFM*, C.2, 1940, s.20-59. İtmamen bk. Ömer Lütfi Barkan, “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri (II)”, İ.Ü., *İFM*, C.2, 1941, s.214-247. İlave-ten (tahrirlerin sistemi, yapımı vs. hakkında) bk. Halil İnalıcık, *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid*, TTK Yayınları, Baskı:2, Ankara 1987, s.XVIII-XXIII. Burada, nihai olarak, esasen tahrir defterlerine dayalı olarak yapılmış bazı çalışmalar da -ilgi ve önemi gereği- zikre değer- dir: Bahaeddin Yediylidiz, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985. Feridun M. Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, TTK Yayınları, Ankara 1989. Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı*, TTK Yayınları, Ankara 1989. Huricihan İslamoğlu-İnan, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Köylü* (Çev. Sabri Tekay), İletişim Yayınları, İstanbul 1991. Ahmet Kankal, *16. Yüzyılda Çankırı*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 2009. Üçler Bulduk, *16. Asırda Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar) Sancağı*, TTK Yayınları, Ankara 2013.

Gps

Akademik
Bakış

24

Cilt 18
Sayı 36
Yaz 2025

doğrusu {-mukaddem defterler de kullanılmakla birlikte- esasen, 16. yüzyılın sonlarından 17. yüzyılın -ikinci çeyreğinin- başlarına uzanan bir süreçte mahsus olan (müsveddeler-i- ve-yahut gayr-ı muntazamlar-ı- da dahil) tahrir defterlerinde}² **adı geçen karyelere ait** {açıkçası, --“dahil/dahili” ve -defterlerdeki adlandırmalardan mülhem olarak- “haric/harici” olmak üzere, iki -ayrı- kategoride tasnif ve tesmiye ettiğim-- nüfus kısmı (başka -ve özgün- bir deyişle, neferata-mutasarrıflara münhasır nüfus kısmı) ile -bulunduğu hallerde- hasıl kısmına ilişkin} **verilerin**, (anlaşılabacağı da vechile, mezkur karyelerin -klasik/alışıldık tarzda- tarihlerini yazmanın ötesinde ve ilerisinde olmak üzere) **bilhassa** (müsvedde ya da tebyiz edilmemiş -“deşifre aracı” işlevselliğindeki- kayıtlardan/mutalardan hareketle, esas itibariyle, intikal dönemi) **Osmanlı tahrir anlayış ve uygulamasının mantık örgüsünü, tabiatıyla da** -bu minvalde- **tahrir defterlerinin** -verisel- **karakterini** (kayıtsal/içsel düzlemde, defterlerin düzenlenmesi ameliyesinde müessir -muhtelif anasır ya da erkamdan müteşekkil- arka planı --mevcut/müteakip işlemler -in izlenmesi- aracılığıyla-- aydınlatmaya ve de anlamaya müteveccih olarak, yapılacak olan çıkarımlarla, anlaşılabacağı üzere, matematiksel olarak da) **teşhis ve tefsir etme** (asal olarak da, tarih disiplininin -asli- meseleleri -nin çözüm yollarının da aranması cehdi- kapsamında --ve tarih-kaynak-tarihçi -ilişkisi- çizgisinde-- olmak üzere, “sahih bilgi” üretiminde -mütecessisane, dolayısıyla da bilinçli ve de tanımlı- kaynak kullanımının yerini ve önemini -tahrir defterleri özelinde, elbette ki kendi ölçeğinde- ortaya koyma) **sadedinde**, “nüfuzi tahlil yöntemi” ile -tabir-i caizse- **mercek altına alınarak**, -bittabi, mikro düzeyde, işlem aşamalarıyla- **detaylı bir biçimde, karşılaştırmalı olarak** -çözümленerek- **incelendiği ve de irdelendiği ifade edilmelidir.**

İnegöl-i Hızır Karyesi

Mezkur 122 numaralı Üsküdar şer’iyye sicilinde (bir timar meselesi/anlaşmazlığı nedeniyle -mastur bir emr-i şerifin³ altında, ilgi-

2 - **Burada**, -ilgi ve dahi önemi gereği- **bu makalenin hazırlanmasında**, -asal olarak- (Cumhurbaşkanlığı -D.A.B.- Osmanlı Arşivi’nde mahfuz, esasen 1520’li yıllara ait tahrirlerdeki bilgileri muhtevi, H.937/M.1530 tarihli, “Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri”) **TT.438**; (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi’nde mahfuz, tam/kesin tarihi belli olmamakla birlikte, K.S. Süleyman dönemine mahsus olduğu kabul edilen ve de bu çerçevede, 1560’lı yılların başına (1561’e) ait olduğu anlaşılan, mufassal) **TT.436**; ((Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi’nde mahfuz, H.999/M.1590/-1591-tarihli, müsvedde-mufassal) **TT.630**; (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi’nde mahfuz, I. Ahmed dönemine ait olduğu kabul edilen, gayr-ı muntazam-mufassal) **TT.733**; (Tapu Kadastro G.M. Kuyûd-ı Kadime Arşivi’nde mahfuz, -muhtelit olarak- muhtelif dönemlerden/defterlerden menkul verileri -de- mündemîç, IV. Murad döneminde müdevven, H.1034/M.1625 tarihli, muntazam-mufassal) **KK.49**; (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi’nde mahfuz, H.929 tarihli, icmal) **TT.116**; (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi’nde mahfuz, Kanuni dönemine ait, icmal) **TT.425** ve (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi’nde mahfuz, I. Ahmed dönemine ait, icmal) **TT.732 kün-yeli “tahrir defterleri”nin kullanıldığı ifade edilmelidir.**

3 - (İleride Seralu karyesi kısmındaki toplu değerlendirme bahsinde de -bilvesile- gündeme getirilecek olan) -Mevlana- **Üsküdar kadısına hitaben yazılmış** --malum olduğu vechile, bir timar meselesi -ya da anlaşmazlığı- ile ilgili, evahir-i Muharrem 1021/(M.1612) tarihli-- **bu** -bazı belirsizlik ve hataları (da) içkin, suret- **emr-i şerifte, öz itibariyle** {tasarrufun engellenmesi

görsel

Akademik
Bakış

25

Cilt 18
Sayı 36
Yaz 2025

si gereği- mukayyet) **H.26 Muharrem 1021** (M.29 Mart 1612) **kayıt -ve H.1002(M.1594) tahrir- tarihli bir “suret-i defter-i cedit-i mufassal-ı sultanı”de, İnegöl-i Hızır⁴ karyesinin⁵ [ki, bu karyenin, -M.1530 tarihli- TT.438⁶’de⁶ (“hane:25”, “mücerred:6”, “sipahi-zade:5” ve “hasıl:2399” mün-dericatı ile) “mustahfizan-ı kal’a-ı Yors/Yoros”, -M.1561 tarihli- TT.436⁷’da⁷ ise (-merkum sayılara/hasıla göre, umumen bir büyüme ve gelişmeye de de-laleten- nefer:47⁸, hane:41, “haricden”:2⁹, hasıl-yekun:4600¹⁰ mün-dericatı ile) “kethüda-ı kal’a-ı Yors/Yoros” ve “an merdan-ı kal’a-ı Yoros” tahsisatı -ve timar tavsifatı- ile yazılı bulunduğu belirtilmek üzere]¹¹ **dahili katego-****

yoluyla, (özgün bir deyişle, müstakbel/mezbur Murad’ın -yigirmi yıldan beri timar-ı mezbur ile maan zabt olunduğunu beyan ettiği- timar karyelerinden Seratı(?)/Seralı/u(!) nam karye için, benim timarım dahilindedir diye/diyen) Memi adlı kişinin müdahalesine maruz kalan} **söz ko-nusu timarın, elindeki berat ve sair temessükatı mucebinde** (başlangıçta Kocaili Sanca-ğ’ında Şili Nahiyesi’nde İnegöl nam karye ve gayrıdan üç bin akçe timara mutasarrıf olarak takdim olunan) -südde-i saadete gelerek- **davacı ve talip -olan- (Çeribaşı) Murad’a kemakan zabt ve tasarruf ettirilmesi** -dolayısıyla da müdahil Memi ve başkalarının dahlinin men ettirilmesi- **buyurulmaktadır**. Bk. TDV-İSAM, ÜŞS, n.122, s.102.

4 - Nam-ı diğer -kuvvetle muhtemel- Koyak.

5 - Burada da, bilvesile, Osmanlı karyeleri/köyleri -ve de köylüleri- hakkında -bilgi içerikli- bazı atıflarda bulunmak -başka bahislerde olduğu gibi, bu bahsi de bilgisel olarak beslemek ve desteklemek adına- yerinde olacaktır. Bu çerçevede, köylerin oluşumu için belli bir yerde toplanıp oturan -köylü- ailelerin varlığının yetersizliğine, bu cümleden de olmak üzere, söz konusu hususta, köylü aile sayısının veya ekilen arazi miktarının pek de belirleyici görülmemesine, öte yandan, -malum- defterlerde belirli bir süre -tabiatıyla, resmen- kayıtlı olmağın belirleyici -bir- etmen, bu istikamette -tahrir emininin, yerleşim yer-ler-inin mezarlığının, su kaynağının ve sabit hudutlarının bulunup bulunmadığını soruşturmasından da mühlhem olarak- ziraat temelli bir yerleşimin sürekliliğinin ise esas belirleyici etmen olarak sunulmasına, bunlarla beraber, devletin terk edilmiş köyleri tekrar iskana çalışmasına, bu düzlemde, gelenekler ile vergi tabanını koruma endişesinin köylerin kuruluşuna yön veren başlıca ilkeler olmasına (s.222), köylerin hudutlarının tespitinin hayati bir ehemmiyet taşımasına, bu minvalde, mutasarrıfların, dirlik, mülk veya vakıf olarak -gelirleri- kendilerine tevcih edilen köylerin sahasını tam olarak bilmek mecburiyetinde olmalarına (s.223), bununla birlikte, köyler arasında kesin hudutların olmamasına (s.224), her köyün, ekonomik bir ünite olarak var olabilmesi için, sakinlerini yaşatmaya yetecek kadar tarım arazisi, otlak, bir çayırı, bir harman yeri, -daha önce de işaret ve temas edildiği vechile- bir çeşmesi ve bir mezarlığının bulunmasına, bu çerçevede, her köyün, köylü ailesi varlığına yahut işgücüne göre, çiftlik -ve/veya bunun alt- birimlerine taksim edilmesine (s.225) dair bk. H. İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.1, merkum sahifeler. Netice itibarıyla (de), Osmanlı Devleti’nde tipik bir köyün miri arazide raiyyet çiftliklerinde yerleşmiş ve çiftliği babadan oğula geçen bağımsız köylü ailelerinden teşekkül etmiş olmasına, başka bir ifadeyle de, çift-hane sisteminin Osmanlı köyünün ana sosyal yapısını tayin etmiş bulunmasına dair bk. Halil İnalçık, “Köy, Köylü ve İmparatorluk”, *Osmanlı İmparatorluğu, Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 1996, s.12. İtmamen, “köylü”nün ise, köylü babadan olup, tahrir defterlerine bu biçimde kaydedilen ve köyde mütemekkin kişi olmasına dair -de- bk. H. İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.1, s.223.

6 - Bk. s.782.

7 - Bk. s.207-208.

8 - Bu kapsamda (yani, merkum neferat içerisinde, daha açık bir deyişle, TT.436’daki dahili katego-ride, yapmış olduğum detaylı incelemeye göre); 7 mücerred, (bir mutak) 3 bennak, 22 ekinli, 2 çift ile (toplamda 170 akçe yer resmiyle) 11 (ki, bunlardan birinin 20 akçelik yer mutasarrıfı mazul sipahi, birinin de yine 20 akçelik yer mutasarrıfı sipahizade olduğu vurgulanmak üzere) yer muta-sarrıfının -ve de yer mutasarrıfı olmayan iki sipahizadenin- bulunduğu -da- belirtilmelidir.

9 - Merkum “haricden” kategorisindeki mutasarrıf sayıları tarafımda tespit edilmiştir.

10 - Tarafımda yapılan toplamaya göre 4547.

11 - İlaveten, **mezkur** (Şili’ye tabi) **İnegöl-i Hızır karyesi** -I. Ahmed dönemine ait- **TT.732 nu-maralı icmal defterinde** (de) -müteaddit anasıra tahsis edilmiş- **hisseli bir karye olarak**

risinde; bazı ufak tefek farklılıklar¹², bu düzlemde -cüzi- bazı ek-sikler¹³ ve -sıralamada- kaymalar [-evvelki mutasarrıfların kimlikleri/ görevleri (“kaleci”ler) çizgisinde, “timar-ı Hasan merd-i kal’a” tahsisli/ tavsifli haliyle- (H.999-M.1590/-1591- tarihli) **TT.630’da dahili** {-anlaşılan, (muahhar) 33 tarihli şerhteki -İnegöl-i Hızır’dan Seralu’ya ihraca dair- açık-lamaya mebni-¹⁴ üzeri çizilmiş olan 8 nefer reaya (ve sair üzeri -okunamaya- cak derecede lekelenmiş- çizik neferler) çıkarılmaksızın} **40**; -yazılanlardan da istihrac edileceği vechile, pek de özenli -ve düzenli- bir aktarım olmadığı anlaşılan- sicildeki surette (S.S.’de) ise dahili (başlık tahdidini/kapsamı-nı dikkate alarak yaptığım sayıma göre 43, başlık tahdidini dikkate alma-dan yaptığım sayıma göre ise) **41 nefer] olmakla birlikte**, --bu meyanda, -S.S.’de dahili kategoride bulunan- “Ali (veled-i) Receb, 12”nin TT.630’da “haricden” kategorisinde yer aldığı da -ilgisi gereği- belirtilmek üzere-- **öz/ esas itibariyle**, (müsvedde) **TT.630’daki** -bittabi adı geçen karyeye mah-sus- **neferatın** (isim ve tavsifatı/statüleri ile, --maruf bazı farklılıklar göz önünde tutulduğunda, tabiatıyla -az önce de “öz/esas” kaydıyla- takdim ve tarif edildiği vechile-- asal olarak) **aynen** {önemi hasebiyle, yeniden vurgu-

karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede, merhum defterde, s.46’da (mezbur şer’iye si-cilindeki “berat tecdid”ne mahsus -timar meselesini muhtevi emr-i şerifin üstünde yer alan- bi-rinci belgede olduğu gibi, (iki karyeye münhasır hisse) yekunu 1447 akçe olan) **Timar-ı** ((malum şer’iye sicilinde -iki belgede de- adı geçen timarlı (çeri başı) olması gereken)) **Murad bin Ali başlığı altında** ((Genivize’ye tabi, Kozluca karyesi (4999/347) ile birlikte)) **iki karyeden bi-rinci** (5900/1100), **s.118’de Timar-ı Hasan bin Ali** {kethüda-i kal’a-i mim (Yoros)} **başlığı altında ilk/tek karye** (5900/3000) **ve s.119’da Timar-ı Şaban** {merd-i mim (Yoros)} **baş-lığı altında iki karyeden birinci** (5900/1800) **karye olarak** -bittabi, mezkur mutasarrıflara merhum hisselerle tahsisen- **kayıtlıdır**. Bunlardan da mühlhem olarak, tahrirlerin, gelirlerin as-keriler arasında paylaşılmasının ön koşulu olmasına, tevziatın/dağıtımın ise icmal defterler-in-de özetlenmesine dair bk. H. İnalıcık, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.1, s.176. Öte yandan, *Osmanlı Devleti’nin idari-mali teşkilâtı gereği, surf dirlik gelirlerini berat yazı-larına göre düzenlemek/düzeltilmek ve ayarlamak için bile, sık sık tahrir yapılması gereksiniminin olmasına dair bk. Ömer Lütfi Barkan, “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrir-leri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri (I)”, s.37,38.*

12 - Mesela, TT.630’da “Fazlı (veled-i) Ali”, tavsifte, (--ilk önce -yazılarak- karalandığı an-laşılan “ekinlü” dahil-- bazı karalamalar bir tarafa) “mim(/mücerred), 9, Mahmud ile” kaydının üzerinin çizilmesinden -yani iptalinden- sonra -nihayeten- bennak olarak, de-vamında da, -adı geçenin kardeşi- “Mahmud birader-i O”, “mim, 9, karındaşı Fazlı ile” tavsifi/tavzihi ile kaydedilmiş iken, S.S.’de her ikisi de ekinlü olarak yazılmıştır. (Muah-har muntazam-mufasssal) KK.49’da ise esasen TT.630’daki -nihai hallerindeki- gibi, adı geçen ilk kişi bennak, ikinci kişi ise -aradaki zaman farkına/aralığına rağmen- “mim, 9, karındaşıyla” şeklinde kaydedilmiştir. Ayrıca TT.630’da -defterdeki birader nitelemele-rinin dikkate alındığına (da) delalet eden, (esasen) tekil- “karındaşıyla” açıklamalarının S.S.’de -çoğul olarak- “karındaşılarıyla” olarak yazıldığı da belirtilmelidir.

13 - Örneğin, (diğer defterlerden adının Muharrem olduğu istihrac edilen) bir nefer, -S.S.’de- isimsiz olarak, “birader-i O, bennak” şeklinde yazılmıştır.

14 - **Söz konusu** [Mezkur sekiz nefer reayanın Seralu karyesinde sakin ve mütemekkin iken, vilayet katibi tarafından tahrir sırasında yazı konusu İnegöl-i Hızır karyesinde tahrir eylen-mesi hilaf-ı kanun olduğundan daha önce tashih olunup yine Seralu karyesine yazılmış iken, İnegöl sipahileri kanaat etmeyip -halen- Seralu’ya mutasarrıf olan Mehmed ile dava ve niza edip (/etmeleri üzerine) divan-ı hümayunda murafaa -olunmaları- neticesinde, “mezkur rea-yanın yine Seralu’ya hükm olunarak İnegöl karyesinden ihrac olunup tekrar tashih olunmak” babında varid olan emri muhtevi ((evayıl-i Rebiülevvel, sene (10)33/1623-1624 tarihli))] **tashih şerhine dair bk. TT.630, s.509.**

lamak gerekirse, TT.630'da "anlaşılan, -(muahhar) 33 tarihli şerhteki açıklamaya mebnî- üzeri çizilmiş olan (-reaya geçişliliğine de delaleten- TT.733'te Seralu karyesinde karşımıza çıkacak) 8 nefer reaya -ve saire de- çıkarılmaksızın", daha doğrusu onlar da -üzerleri çizilmemiş bir halde- dahil olmak üzere} **kayıtlı olduğu gözlemlenmektedir. Öte yandan** -calib-i dikkat bir biçimde- **TT.630'da, İnegöl-i Hızır karyesinde** -dahili kategoride- **mukayyet, üzeri çizik** -olmayan- **ya da çizik/lekeli olmayan bütün neferatın** --statülerine veyahut tasarruflarına dair nitelemelerin nihai -düzeltilmiş- halleriyle/yazımlarıyla--, (H.1034-M.1625 tarihli) **KK.49'da**¹⁵ **İnegöl-i Hızır karyesinde** -(yine) bazı cüzi farklılıklar bulunmakla birlikte, esas itibarıyla- **aynen yazılı olduğu** --ve bu bağlamda, adı geçen karyenin her iki defterde de -dahilen- bu 27 neferden müteşekkil olduğu-- **da görülmektedir.**

Harici olarak ise, söz konusu S.S.'de (başlık tahdidini -ya da kapsamını- dikkate alarak yapılan/yaptığım sayıma göre 1, başlık tahdidini dikkate almadan yaptığım sayıma göre) **3** (ayrımlarındaki belirsizlikten dolayı, kategoriler birlikte değerlendirildiğinde: dahil+haric=44); **TT.630'da ise** - (harici) üzeri çizikler dışında- **6** {-dahildeki üzeri çiziklerle birlikte- dahil +haric(neferat/mutasarrıf)=46-1(-hem dahilde hem de haricde aynı isimlerin varlığına istinaden- bu karyede mükerrer yazılmış olması muhtemel -dahilde mübtel- bir nefer/mutasarrıf⁶)=45} **mutasarrıf mukayyetir. Daha açık** -ve de niteliksel- **bir anlatımla, TT.630'daki "Mustafa (veled-i) Veli, 16"** --iki defter/kayıt arasındaki bazı farklılıklar cümlesinden olmak üzere-- **S.S.'de bulunmamaktadır. KK.49'da ise, TT.630'daki** -mezbur- **6 mutasarrıfın** -bazı tavzihat farklılıkları bir yana- **esas itibarıyla aynen kayıtlı olduğu görülmektedir.**¹⁷ **Bu cümlelerden de olmak üzere,** (söz konusu durumun, epeyce bir zaman aralığına rağmen, merhum defterler arasında çok yakın bir alaka ve irtibatın bulunduğunu göstermesi bakımından hayli dikkat çekici olduğu -husususu- da mimlenmek kaydıyla) -1625 tarihli- **KK.49'daki İnegöl-i Hızır karyesinin dahili ve harici** (neferat/mutasarrıf) **verilerinin,** (bittabi, mezkur ihracat ve tashihat işlemlerinin varlığı da unutulmadan) **asal olarak -1590 tarihli- TT.630'a istinat ettiği aşikardır.**

15 - KK.49, v.134/a,b.

16 - İşaret edilen -evsafı da farklı olan- nefer/mutasarrıf, "dahil"deki -(şerh gereği) üzeri çizilmiş (mübtel)- "Tekbir (veled-i) Abdülkerim, bennak" ile "haricden" kategorisindeki "(Bazdar) Tekbir (veled-i) Abdülkerim, 4"tür.

17 - **Bu çerçevede, merhum iki defterde de mukayyet** -bittabi TT.630'da üzer-ler-i çizik olmayan- **eşhas** -evsaf/ahval kayıtları ile birlikte- **şunlardır:** {Bazı farklılıklar cümlesinden olmak üzere, TT.630'da -iki biraderin üzeri çizilmiş olmakla birlikte- "İvaz (v.) Bayhan, 8" in -tekil- "karındaşıyla", -üç biraderin üzeri çizilmiş halde- "Mustafa (v.) Kaya, 13"ün "karındaşıyla" tavzihatıyla yazıldıkları -ya da yazılı kaldıkları-, KK.49'da ise bu nitelemelerin -ve de Tekbir'in muttasıf olduğu bazdar vasfının- bulunmadığı belirtilmek üzere} **"Sevindik (v.) Hasan 1", "Ali (v.) Receb 12", "İvaz (v.) Bayhan 8", "Mustafa (v.) Veli 16, şeriki ile", "Mustafa (v.) Kaya 13", "Tekbir (v.) Abdülkerim 4".**

Hasıla¹⁸ gelince; öncelikle TT.630'da --yazı konusu karyenin yer aldığı sahifenin sol tarafında, daha da açığı dahili kategori-si-nin sol yanında-- hasıla ilişkin ("asiyab, bab 2, fi 30" kabilinden) bazı -tabir-i caizse- notlar görülmekle birlikte, **İnegöl-i Hızır karyesinin** (aslında -istisnaları bir yana bırakıldığında- merkur/müşvedde defterin alamet-i farikalarından da olmak üzere) **hasıl kısmının bulunmadığı¹⁹ belirtilmelidir. Öte yandan, S.S.'de** -adı geçen karyeye mahsusen, toplamda- **5900²⁰ akçelik bir hasıl rakamlanmıştır. KK.49'da da** -malum karyeye mahsus- **hasıl-yekun, içerikte** -esasen kalem kıymetlerinde bariz- **farklılıklar olmakla birlikte**, --maruf S.S.'in tahrir tarihi (H.1002) ile KK.49'un tedvin tarihi (H.1034) arasındaki zaman -aralığı- nazar-ı dikkate alındığında, hatırı sayılır bir süre aynı kalmaklık itibariyle mimlenmeye değer bir durum olduğu da vurgulanmak üzere-- **S.S.'teki** -toplam- **kadardır. Açıkçası**, (KK.49'da da) **hasıl-yekun** (-bu kez- hem defterde hem de tarafımca -sağlama sadedinde- hesaplanan toplamın -tamı tamına- aynı olduğu da belirtilmek kaydıyla) **5900 akçedir.**

Bunlardan da mülhem olarak, -ilkin, geniş bir çerçevede- **TT.436**, {değişik vesilelerle de vurgulandığı üzere, sağlıklı ve düzgün bir aktarım olmadığı anlaşılan ve bu kapsamda bazı hataları/bozuklukları da içeren ve fakat -ileride Seralu karyesi karşılaştırmasında kullanılacak olan TT.733'ten niteliksel olarak farklı olması, esasen de- cari (ya da kadının gün-

18 - Burada, yazı konumuzun mahiyeti gereği, --daha sonraki ilgili bahisler için de geçerli olduğu -önden- vurgulanarak-- değersel/akçesel değerlendirmelerin, daha açık bir deyişle, karşılaştırmalara mahsus "azalış/düşüş ya da artış/yükseliş" kabilinden saptamaların, görüleceği de üzere, -salt- rakamsal/adsal karakterli olduğu ifade edilmektedir.

19 - **Bu noktada**, {-daha önce işaret edilen- tahrir yapımı ve -daha sonra temas edilecek olan- tahrir kritiği konuları (özellikle, -her ne kadar tahrir-ler-in sıhhatli olarak yapılması amacına matuf olsa da- Osmanlı tahrir defterlerinde mevcut verilerin -de- güvenilirliklerinin dolayısıyla da gerçekliklerinin şüpheli olduğu ya da olabileceği hususuna işaret ve temas etmesi (edilmesi) bakımından da şayan-ı teemmül bulunan ve bu cümleden de olmak üzere} **merkur** (TT.630 numaralı) **defterin** -metin içinde vurgulanan- **malum vaziyetini** -de, bir derecede- **tavzih eden** {-söz konusu defterle aynı sene (H.999) tarihli -anlaşıldığı kadarıyla, M.1591 yılının ortalarına ait olan-, bu haliyle de ilgili tahrir sürecindeki -sıkıntılı- ahvali bir açıdan resmeden} **bir hüküm** --mezkur ilgisi ve önemi gereği, esas-ı- itibariyle-- **nakle değerdir**: "Kocaili Sancağında olan kadırlara ve liva-i mezbur muharririne hüküm ki, sen ki muharrirsin südde-i saadetime mektub gönderüb liva-i mezbur tahrir olunurken bazı sipah ve yeniçeri ve cebeci ve sayır kapukulları ve erbab-ı timardan tasarruflarında çiftlik ve bağ ve bağçeleri olanlar davet olundukda gelüb mahsullerin haber vermeyüb ve evkaf ve emlak zabitleri ve mezari' tasarruf idenler dahi davet olundukda ekseri temessükatin ve defterlerin ibraz etmeyüb ve muhasebelerin getirmediikleri ecilden virilen berat-ı şerif mucebince teftiş ve tefahhus eylemek mümkün olmayub havass-ı hümayuna ve evkaf ve timarlara külli zarar ve gadr olmak lazım gelür deyu arz eylediğini asitane-i saadetimde şikk-i evvel defterdan olan Mehmed dâme ulüvvühu mümza tezkire ile ilam etmeğin buyurdum ki vusul buldukda göresiz liva-i mezkurda çiftlik ve bağ ve bağçe ve emlak -tasarruf idenler- ve evkaf zabitleri gelüb mahsullerin haber vermeyüb ve temessükatlerin ve defterlerin ibraz etmemeğe bais nedir bi-vech berat-ı şerife muhalif gelüb tasarruf etdikleri emlak ve evkafın ve sayır mezari'nin ve bağ ve bağçe ve çiftliklerin mahsullerin vuku'ı ve sıhhati üzere yazdırmayub muharrir virilen berat-ı şerife muhalefet ve adem-i itaat idenleri isimleri ve resimleri ile yazub arz eylesiz ki, haklarında emrim ne vechile olursa mucebi ile amel oluna". Bk. Cumhurbaşkanlığı -D.A.B.- Osmanlı Arşivi, Mühimme Defteri (MD.) 68, s/n.:62/119.

20 - Tarafımca yapılan toplamaya göre 5940.

görsel

Akademik
Bakış

29

Cilt 18
Sayı 36
Yaz 2025

demindeki, işlemsel) verileri içkin bulunması itibariyle tebarüz ve temayüz eden} **S.S. ve KK.49 doğrultusunda** {üç basamaklı/aşamalı --ve de, somut/ölçeksel karşılaştırmalara (da), -nakdi kıymetleri ile birlikte aynı miktarlarının da yazılması hasebiyle- uygun olduğundan -esasen- tahıl -ürünleri/verileri- eksenli--²¹ olarak} **bakacak olursak: Evvela,** (S.S.'de -r. mücerred ile bad-ı heva kalemleri arasında yer alan- nevezhur -anlaşılacağı üzere, TT.436'da bulunmayan- resm-i yaylak (ve) otlak ile resm-i erre-i ab bir yana) **merkum her iki mehazdaki kalem sıralamalarının aynı olduğu belirtilmek üzere; TT.436'ya göre S.S.'de,** (müstakbel ürünlerin kıymetlerinin karşılaştırılması -birim değerlerindeki değişimlerden dolayı zikredilen ameliye için çok elverişli olmadığından- şimdilik bir kenara) **ölçeksel/oransal olarak, şairde fevkalade, tarıda cüzi bir artış, hintada aşırı -derecede-, alefde ciddi, kablıcada biraz -bir- azalma; S.S.'e göre KK.49'da ise, hintada fevkalade bir artış, diğer mümasil ürünler** (kuvvetle muhtemel, mezkur dört ürün) **karşılığında mukayyet mahlutta** (anlaşılacağı üzere, maruf ürünlerin toplamına nazaran) **takriben yarı yarıya bir azalma gözlemlenmektedir. Daha anlaşılır olması için, tahıl grubuna topluca** (hint+saîr ürünler/mahlut açısından) **bakıldığında; ölçeksel olarak, TT.436'ya göre S.S.'de ciddi, S.S.'e göre KK.49'da cüzi bir azalış, dolayısıyla da süreç içinde -çok ya da az- sürekli bir düşüş seyri; -az önce sarf-ı nazar edilen bakımdan, yani- değersel/akçesel olarak ise, TT.436'ya göre S.S.'de --birim değerler-in-deki yükselişten dolayı-- dikkat çekici, S.S.'e göre KK.49'da ise -esasen hintadaki ölçeksel çoğalıştan mütevellit- cüzi bir artış, dolayısıyla da süreç içinde -nominal olarak- sürekli bir yükseliş seyri görülmektedir.**

İkinci olarak, --“mehaz-defter” tarih -başka bir deyişle zaman- aralığı bakımından -nispeten- dar, gelirselleştirilmiş ürünler -esas olarak da vergisel bakımdan ise geniş -çerçevesi- bir açıdan-- **S.S.-KK.49 doğrultusunda baktığımızda; öncelikle,** (ileride, söz konusu -benzer- durumun, TT.733-KK.49 çizgisinde, Seralı karyesi özelinde ayrıntılı olarak (inceden inceye) değerlendirileceği -de- bu arada -hemen- bildirilmek üzere) **S.S.'in -kendi- hasıl-toplam kıymeti ile KK.49'un hasıl-yekun kıymetinin -daha önce de yazıldığı vechile, calib-i dikkat bir biçimde- aynı (5900) ve fakat içeriğinin --esas itibariyle de kalem kıymetlerinin, şayan-ı teemmül -ve de tetkik- bir biçimde-- farklı olduğu** (dolayısıyla da, neticede hesa-

21 - Dirliklere dahil varidat kaynaklarının para cinsinden değerinin bilinmesi gerektiğinden eyalet ve sancakların tahrirleri yapılırken hububata da -para cinsinden- bir kıymet takdir edilmesine (s.58), bununla birlikte, hububattan alınan öşür ve salarîyenin aynen tahsili zorunluluğunun bulunmasına ve bu çerçevede dirlik sahiplerinin, reayadan, hem mali gelir yekunlarının hesabında kullanılan -hububatın- tahrir kıymeti üzerinden para istemelerinin hem de -öşür ve salarîyeyi reayanın zimmetinde bırakarak- piyasa fiyatı üzerinden bedellerini tahsil etmelerinin yasaklanmış olmasına (s.55,56) dair bk. Lütfi Güçer, 16. ve 17. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler, (İstanbul Üniversitesi Yayınlarından, No:1075, İktisat Fakültesi, No:152), Sermet Matbaası, İstanbul 1964, merkum sahifeler.

bın -KK.49'da tamı tamına- merkur 5900'e uy-durul-duğu) **müşahede edilmektedir. Bu çerçevede, öşr-i ketan**, (nüfus/nefer ihracının da bir yansıması olarak) **r. çift, r. ekinlü, r. bennak, r. mücerred az ya da çok** -genel olarak dikkat çekici miktarda- **azalmış**, (müstakbel anasırın yazılan kıymet ve yazılacak kalem eksilmelerinin sonucu olarak ortaya çıkan -esasen de r. çift ve taallukatından kaynaklanan- kayıpların telafisini ya da itimamını sağladığı belirtilmek üzere) -özellikleri ve nitelikleri itibariyle de düşünölmeye değer görönen- **ö. meyve, ö. kovan, r. ganem, bad-ı heva ve deştbanı** (KK.49'da bad-ı heva maa deştbanı) -yine, az önceki ifadeyle, genel olarak dikkat çekici miktarda, ancak aksi yönde bir seyirle- **artmış**, (S.S.'de nevezhur, tabiatıyla da TT.436'da bulunmayan) **resm-i yaylak (ve) otlak ve** --TT.630'da yazı konusu karyenin dahili kategorisinin sol yanında- ki -gayr-ı nizami- notlar arasında da gördüğümüz-- **resm-i erre-i ab** -malum KK.49'da, tabir-i caizse TT.436'ya rücu ile- **kayıt dışı kalmıştır**.

Üçüncü olarak, --hem defterlerin tarih/zaman aralığı açısından, hem de gelirsöl/ürünsöl -esas itibariyle vergisöl- açıdan -başka bir deyişle, zamansallık ve de çeşitlilik ekseninde- geniş bir çerçevede-- **TT.436-KK.49 doğrultusunda baktığımızda ise; hasıl-yekun kıymetindeki belirgin** -nominal- **yükseliş bir kenara**, --birim değerinin -söz konusu uzun aralıkta- değıştiğı de önden hatırlatılmak üzere-- **ölçeksöl olarak**, -calib-i dikkat bir şekilde- **hıntada cüzi bir artış**, (TT.436'daki -ve de S.S.'deki-mezkur hınta dışındaki tahıl ürünlerinin -KK.49'daki- mukabili) **mahlutta** (anlaşılaçağı üzere, maruf ürünlerin toplamına nazaran) **yaklaşık olarak yarı yarıya bir azalış; tahıl grubunun toplamında ise, ölçeksöl olarak ciddi bir düşüş, değersöl/akçesöl olarak** (mezbur ölçeksöl ciddi bir azalmaya rağmen birim değerler-in-deki yükseliştan -ve de hıntadaki ölçeksöl kısmi çoğalıştan- mütevellit) **dikkat çekici bir artış; ilaveten**, asiyab-da bab sayısı çoğalmakla birlikte -toplamdaki- resm kıymetinin aynı kalması -hususı- bir yana, **ö. ketanda cüzi, r. mücerredde çokça, r. ekinlüde aşırı** -bir- **düşüş, r. çiftte cüzi, bad-ı heva ve/maa deştbanide dikkat çekici, r. bennakta yüzde yüz, ö. meyve, ö. kovan ve r. ganemde ise yüzde yüzün üzerinde bir artış görölmektedir**. (Hasıla ilişkin veriler için bk. **Ek Tablo:1**)

İnegöl-i Hızır karyesi aksamı -mezkur üçüncü çizgide- **toplucu** (açıkçası "dahil+haric+hasıl" -hepsi- birlikte) **değerlendirildiğinde, neferat/mutasarrıf sayısı itibariyle**, -1561 tarihli- **TT.436'ya** (dahil:47+haric:2=49) **göre** -1625 tarihli- **KK.49'da** (dahil:27+haric:6=33), -göröldüğü de üzere- **harici kategoride** (oran olarak yüksek olmakla beraber, total olarak -tek haneli (6) haliyle- pek de bir anlam ve değer ifade etmeyen) **bir çoğalış olmakla birlikte** --TT.630'da -müstakbel- Seralu karyesine yapılan ihracatın da bir sonucu olarak-- **dahili kategoride çok ciddi bir azalış olmuştur. Bu vaziyeti** (yani, nüfusa/emeğe müteallık anasırı itibarı) **ile**, (malum da olduğı üzere, hisseli bir timar karyesi olan) **İnegöl-i Hızır**

zamanla küçülmüş ya da küçültülmüş, bundan da mülhem olarak -gelirsel/üretimsel olarak, sanki- fazla büyümesine/gelişmesine, dola- yısıyla da hasıl-yekununun çokça artmasına izin verilmemiş, bir karye/ünite görüntüsü vermektedir. Bu cümleden de olmak üzere, malum TT.436-KK.49 çizgisinde, **İnegöl-i Hızır karyesinin** (neferatının azal-tıl-masına rağmen) **hasıl-yekun kıymetinde** (az sonra gündeme ge- lecek olan, Seralu karyesine göre daha çok artış olmasının şayan-ı teemmül bulunduğu (da) -önden- vurgulanmak üzere) **dikkat çekici** (-merkum def- terlerin toplamalarına göre- 4600'den²² 5900'e çıkan) **bir artış görülmek- tedir.**²³

Seralu Karyesi

Başlangıç olarak, TT.630'da -İnegöl-i Hızır karyesinin dahili kategorisi- nin altında yer alan- 33 tarihli şerhte işaret edilen [²⁴TT.436'da (nefer:39,

22 - Tarafımca yapılan toplamaya göre 4547.

23 - Bu -karyeye münhasır- son noktada, otuz kırk yıl aralıklarla yapılan -yeni- tahrirlerde, gelir kaynaklarının tekrar gözden geçirilerek dirlik sahiplerinin beratlarının yazılarına göre yeniden bölüştürülmesi ve dağıtılmasına, tahrirler sırasında il yazıcısının (muharririn) bir sipahinin ra- iyyetlerinden bir bölümlünü başka bir sipahiye verebilmesine, böylece sipahinin beratında yazılı olan sayıyı tutturmak koşuluyla ve hesapların gereklerine göre yeni bölmelere/bölüştürmelere ve dağıtımlara girişebilmesine, bu sebeple, söz konusu tahrirlerin, -nüfusun ve servetin sürekli artışı yükseliş dönemlerinde her daim yeni fazlalıklar çıkararak devletin gelirinin çoğalmasına yol açtı- ğından- sık sık yapılmasına, böylelikle defterlerin kaydı ile sipahinin gelirini birbirine mutabık kul- ma olanağının bulunmasına, fakat, devletin kudretli olduğu zamanlar yapılabilen bu ameliyenin bir süre sonra olanaksız hale gelmesine, tahrirlerin 17. asırdan itibaren bir daha yenilenememesin- den -dolayı- devlet teşkilatının gerçek anlamını yitirerek soysuzlaşmaya başlamasına ve devletin gelirlerinin hesapsız ve kitapsız bir biçimde mütegalibenin elinde kalmasına dair bk. Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Çiftçi Sınıfların Hukukî Statüsü", *Türkiye'de Toprak Me- selesi (Toplu Eserler 1)*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980, s.775,776. Yazılanlardan -da- mülhem olmak üzere, "gerileme" mevzu ya da meselesine dair bk. Ahmet Elibol, "Osmanlı Gerileme Para- digmasının Sonu", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C.16, Sayı: 32, Yaz 2023, s.87-106.

24 - **İlk önce,** -mukaddem- (-icmal karakterli- H.937/M.1530 tarihli "Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri") **TT.438'de** -dikkat çekici dolayısıyla da tetkik ve tettebbu edilmeye değer önemli bir husus olarak- **Seralu karyesinin yer almadığı belirtilmelidir.** Bununla birlikte, Seralu karyesi (H.929 tarihli, mücmel defter) TT.116'da Kaza-yı Şili'ye tabi olarak, s.27'de (Sefer ve Yusuf -un her birinin- adına 1047 akçe hisseli olmak üzere, toplamda) 2094 akçelik hasıl/hisse miktarı ile bir timar karyesi ve de s.33'te ("Timar-ı Mahmud v. İskender, ve Süleyman biraderes, be-nevbet" başlığı/açıklaması altında, beş karyeden ikinci karye ola- rak) 500 akçelik hasıl/hisse miktarı ile -anlaşılaçağı da üzere, yine bir timar karyesi olarak- mukayyettir. **Öte yandan, mezkur TT.438'de, Kaza-ı Şili kapsamında** ("Timarha-i Zuama ve Sipahiyan" kategorisinde, hane:19, mücerred:5, sipahizade:7, mecnun:1 mevadı ile beraber) **2594 akçe hasıl ile kayıtlı Seraylu adlı bir karyenin bulunduğu gö- rülmektedir.** (Bk. s.780). **İlaveten, TT.116'daki -maruf Seralu karyesine mahsus- iki ayrı hasıl/hisse toplamı** (2094+500=) **2594 etmektedir.** Bu sayı -görüldüğü de üzere- TT.438'deki Seraylu karyesi için yazılmış olan hasıl miktarının aynısıdır. **Bu tespit Seralu karyesinin adının** --genel -içerikli- bir defter olmasıyla da ilgili olmak üzere, muhtelif hataları içkin olduğu (da) malum olan-- **TT.438'de** -kuvvetle muhtemel- shaven **Seraylu olarak yazıldığına işaret** -ve hatta delalet- etmektedir. **Hal böyle olunca da** (yani, Se- raylu'nun Seralu olduğu kabul edilince de) -gerçekte- **var olan Seralu karyesi,** (TT.438'e göre) **kayıtsal olarak, başka bir deyişle** -ilgili kesitte, gerçekte var olduğu halde- **kağıt üzerinde** -ve fakat başka bir kaynaktan bulunmasa gerçeklik kabulüyle- **yok** -veyahut ka- yııp- **olmuş olmaktadır. Bu durum da,** -tarih çalışmalarındaki, bu kabiliden- **varlık ya da yokluk konusunda/sorununda** -da-, (-bu kaynaklar kullanılırken söz konusu olan/ olacak- malum okuma hatalarının çok ötesinde olmak üzere) **muasır/özgün kayıtların**

hane:28, “haricden ekenler”:10, hasıl-yekun:4800 mündericatı ile)²⁵ “timar-ı Kalender veled-i Yusuf ve Ali veled-i Seydi”; merkurum TT.630’da ise “timar-ı Mehmed Çelebi ve Balı” tavsifat ve tahsisatı ile mukayyet bulunan²⁶ --ve fakat, sanki bir sis perdesi-nin- arkasında kalmışçasına, -az önce 24 numaralı dipnotta temas edilene benzer, muhtelif nedenlerle- pek de görünmeyen ve bilinmeyen-- mezkur] **Seralu karyesinin** -maruf- **aksamının** -itmam ve ikmal babında, mezbur İnegöl-i Hızır karyesine göre- **çok daha detaylı olarak** [{"nüfus"a ilişkin kısmın son/harici faslında -da- atıfta bulunulmakla birlikte, -müstakbel sıralamaya göre- birinci defterin ağırlıklı olarak hasıl kısmında değerlendirmeye dahil edildiği, ikinci defterin ise -eksikliği dolayısıyla- hasıl kısmında değerlendirme dışı kaldığı -hemen-belirtilmek üzere} TT.436-TT.630-TT.733-KK.49 istikametinde] **tetkik ve tettebbu edileceği ifade edilmelidir.**

Bu çerçevede, mezkur karyenin (yani Seralu’nun) dahili kategorisine TT.630-TT.733 doğrultusunda baktığımızda; TT.630’da²⁷ -doğrudan- Seralu karyesinde üzeri çizili olmayan -başka bir deyişle iptal edilmeyen- 21 neferin, TT.733’te²⁸ nizami kümede kayıtlı olduğu, {müstakbel Çalabvirdi (veled-i) Süleyman’ın her iki defterde de -nihai olarak- haricden (TT.733’te “haricden ziraat idenler”) kategorisine -11 sayısıyla/resmiyle- nakledilmiş olduğu -önden- belirtilmek üzere} TT.630’da -müstakbel/merkurum sayılarla birlikte- üzeri çizilen “Çalabvirdi Süleyman 11-12”nin de, TT.733’te nizami kümede -(TT.630’daki -daha önce yazıldığı anlaşılan- 11 olmaksızın) 12 sayısıyla/resmiyle- yer aldığı, ancak bu defterde de -kopya edilmişçesine- **üzerinin çizildiği görülmektedir. İlâveten, TT.733’te, -mübtel- mezbur Çalabvirdi (veled-i) Süleyman’dan sonra, başka bir deyişle, nizami kümenin/yazımın devamında, (kuvvetle muhtemel 1021 tarihinde) farklı bir kalemle/yazımla sekiz neferin daha -gayr-ı nizami olarak- kaydedildiği gözlemlenmektedir. Bunlardan dördünün -TT.630’da İnegöl-i Hızır karyesinde- tashih/iptal şerhi gereği üzeri çizilen, dördünün de, TT.630’da (yine İnegöl-i**

sıhhatinin (de), -varlıkların veya yoklukların belirleyiciliği mesabesinde bir saik olarak- **ne kadar etkili ve de önemli bir role sahip olduğunu** {açıkçası, varlık ya da yokluğun -sadece- bir kayda (buradaki haliyle, bir ismin/kelimenin -sadece bir harfle, doğru veya yanlış- yazımına, tabiatıyla da katibin kalemine, dolayısıyla da muharririn kitabına) bağlı bulunduğunu} **göstermektedir.** (Yine, Şili kazasına tabi olan) Seralu karyesi --ne müteallik “Timar-ı Yusuf (2094)” ile “Timar-ı Mahmud, ve Süleyman -biraderes, be-nevbet- (500)” tavihati/tahsisatı-- için ayrıca -K. Sultan Süleyman dönemine mahsus- TT.425’te s.217 ve s.223’e bakılabilir.

25 - Bk. TT.436, s.196,197.

26 - **Bu noktada, Seralu karyesinin** -I. Ahmed dönemine ait- **TT.732 künyeli icmal defterinde**, s.34’te, “an zeamet-i benam-ı İsmail, müteferrika-ı dergah-ı âli” başlığı (tavsif ve tahsisi) altında, -Genivize’ye tabi, 3400 hasıllı Alacakilisa karyesinin sol yanında- **Şili’ye tabi ve de 5259 hasıllı olarak** -görüldüğü de üzere, dergah-ı âli müteferrikası İsmail’e mahsus- (yekun kaydı 8659 olan) **bir -an- zeamet -in, ikinci- karyesi olarak** -önceki vaziyeti/statüsü nazar-ı dikkate alındığında, timardan zeamete tahavvül etmiş/ edilmiş bir halde- **karşımıza çıktığı belirtilmelidir.**

27 - Seralu karyesi için bk. s.510.

28 - Seralu karyesi için bk. s.110.

Hızır karyesinde) **okunamayacak derecede lekelenmiş olarak tarif ettiğimiz** (ve de yine üzerleri çizik olan), **mübtel neferler olduğu anlaşılmaktadır.**²⁹ **Calib-i dikkat olan, TT.630'da İnegöl-i Hızır karyesinde sekiz nefer** -in ihracı- **için yazılan** -33 tarihli- **malum tashih şerhinin, TT.733'te** -Seralu karyesinde- **karma** (açıkçası dördü farklı olan) **sekiz nefere** -asında, bunlardan birine, sağ yandan- **ilişik biçimde** (sekiz nefer vurgusunun olmaması gibi bazı farklılıklarla, yine aynı tarihli olarak) **yazılmış olmasıdır.**³⁰ **Ayrıca, TT.630'da İnegöl-i Hızır karyesinde tashih/iptal şerhi gereği üzeri çizik diğer dört nefer ve yine** -nizami/esas kümede- **üzeri çizik bir nefer** ("Mehmed Şaban ekinlü") **ve de** -mezbur- **İnegöl-i Hızır karyesinin sol yanına sonradan/ilaveten yazılmış ve üzeri çizilmiş olan bir nefer** ("12 Mahmud Hüseyin") **de TT.733'te Seralu karyesi başlığının** -ve birinci satırının- **sağ tarafına** (mezkur/son iki nefer -toplamda altı neferin son iki neferi olarak- "Mehmed Şaban ekinlü" ve "Mahmud Hüseyin 12" halinde) **dercedilmiştir. Neticede, TT.733'te** -yazı konusu dahili kategoride- **üzeri çizilmemiş** -nizami ve gayr-i nizami olarak yazılmış- **35 nefer kaydı bulunmaktadır. Öte yandan,** -bu kategoride- ((KK.49'da³¹ (Seralu'da) --sadece -yapılan işlemin- ilk aşama -yer resmi- sayısı olan-- "34" ile karşımıza çıkacak)) **Salih** (veled-i) **İdris'in, hem TT.630'da** (İnegöl-i Hızır'da), **hem de TT.733'te** (Seralu'da), **şahsına mahsus, söz konusu, yer tasarruf resminin miktarını tespitte ilişkin, işlem aşamaları/rakamları** (34+8=42) **ile** -tekraren, aynı şekilde- **kaydedilmiş olması da** --merkum iki defter arasındaki -bu kabilden de- koşutluğu -bu/bir örnekle de- göstermesi -ve de

29 - Burada merkum TT.733'te -mezbur neferata müteallik- H. (gurre-i Receb) 1021 (M.28 Ağustos 1612) tarihli bir şerhin -de- bulunduğu belirtilmelidir. Yazı konusu neferatin on beş yıldan beri Seralu'da sakın bulunmalarına rağmen -vilayet katibi tarafından- başka karyeye yazılmış olmaları hususatını -ve bittabi işlem kaydını- için bu şerh için bk. TT.733, s.110.

30 - Zikredildiği vechile, TT.630'daki şerhin muhtasarı olduğu anlaşılan, İnegöl sipahileri ile -tek-rar- murafaa -olmaları- neticesinde, mezkur reayanın yine Seralu'ya hükm olunmasına müteallik mevzuatı için -evayıl-i Rebiülevvel sene 33 tarihli- bu tashih şerhi için bk. TT.733, s.110. Bu merhalede, daha önce söz konusu edilen 1021 tarihli emr-i şerif ile -birlikte, esasen, onun- devamındaki/altındaki suret kaydı, 1021 tarihli "sakin olmaklık" şerhi ve (10)33 tarihli tashih şerhleri topluca değerlendirildiğinde, öncelikle, İnegöl ve Seralu karyelerinin mutasarrıfları arasında {bu karyelerdeki -bittabi, emek gücünü ve de gelir kaynağını temsil/teşkil eden- reaya -nın- geçişliliğine, tabiatıyla da bu iki karyenin birbiriyle olan -tedahülü- alaka ve irtibatına (veya münasebetine de) işaret eden} bir ihtilafın varlığının aşikar olduğu ifade edilmelidir. Bu minvalde, (anlaşmazlık konusu karyenin Seralu olduğu kabul edildiğinde) 1021 tarihli emr-i şerife -esasen de, altındaki suret kaydına ya da içeriğine- göre, -tasarrufa mani olan Memi'ye karşı- İnegöl karyesi mutasarrıfı (-davacı ve talip- çeribaşı -Ali oğlu-) Murad lehine, (ay farkıyla, Seralu karyesi/mutasarrıf-lar-ı lehindeki, 1021 tarihli "sakin olmaklık" şerhinde de alametlerinin zühur ettiği belirtilmek üzere) 33 tarihli tashih şerhlerine, esas itibarıyla de TT.630'daki -nispeten- ayrıntılı şerhe, göre ise -(kanaatsiz) İnegöl sipahilerine karşı- Seralu karyesi mutasarrıfı -davacı- Mehmed lehine -divan-ı hümayundaki mürafaada- sonuçlanmış görünen davalar zikre değerdir. Bu bağlamda, nihai olarak, -belli bir- süreç içerisinde farklı/mütenakız -buyruk ve hükümlerin sadır olabileceği, başka bir deyişle, birbirine zıt kararların alınabileceği -ve de bunların işleme konulabileceği- gerçeği de, belge kullanımında dikkate alınması gereken çok önemli hususlardan biri olarak mimlenmelidir.

31 - Seralu karyesi için bk. v.131/a-b.

mezbur iki karye arasındaki karabete işaret etmesi- bakımından-- **özellikle göze çarpmaktadır.**

TT.733-KK.49 doğrultusunda -sıralamayı da gözeterek- **baktığımızda; KK.49'da, önce, TT.733'teki nizami kümede üzeri çizilmiş** -aslında TT.630'dan müntakıl- **21 neferin³² arasına bir nefer daha** (TT.630'da İnegöl-i Hızır karyesinde üzeri çizilmiş olan, TT.733'de ise Seralu karyesi başlığının -ve birinci satırının- sağ yanına yazılmış 6 nefer arasın-da -beşinci sırada- bulunan “Mehmed Şaban, ekinlü”) **katılmak suretiyle, 22 nefer, mezkur Mehmed'i müteakiben** -yer alan- **Mustafa'nın** -ardından, onun- **biraderi olarak kayıtlı** -22. nefer- **Derviş'ten sonra iki nefer** (“Şaban v. Mahmud ekinlü” ve “Hüseyin v. Mahmud 12”), **bunlardan sonra ise** {-içerikte göze çarpan -bazı fark-lılık-lardan olmak üzere-- TT.630 ve TT.733'e göre sıralamada ve de bazı yakınlık bağlarına ilişkin nitelemelerde (açıkçası “veled-i” ve “birader-i” tavsifatında) gözlemlenen değişikliklerle --TT.733'te gayr-ı nizami olarak -ilgili/kimi isimlerde “veled-i” tabirinin kullanımıyla- yazıldığını gördüğümüz--} **12 nefer daha** -hesap da edileceği üzere, toplamda 36 nefer- **kaydedildiği görülmektedir. Bu durumda, -bir tashih ve tanzim defteri gibi de tezahür eden KK.49'da fazladan bir neferin** (23. nefer olarak yazılı olan Şaban veled-i Mahmud'un) **bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, TT.630 ve de TT.733'teki** (daha önce yerleri -de- tarif edilen) **“Mahmud Hüseyin (12)”nin, KK.49'da** -mezkur kaydın karşılığı olduğu kabul edildiğinde- **“Hüseyin veled-i Mahmud 12” olarak mukayyet olduğu da belirtilmelidir. Bu merhalede, -TT.630'daki İnegöl-i Hızır karyesindeki** şerh gereği üzeri çizilenler ile birlikte sair mübtel neferatın TT.733'te Seralu karyesinde işleme konulması hasebiyle de- **TT.733'ün TT.630 ile KK.49 arasında bir intikal defteri olduğunu söylemek -de- mümkündür.**

İlaveten, -tekitt amacıyla- TT.630-KK.49 doğrultusunda (bittabi, maruf Seralu karyesinin dahili kategorisine) **baktığımızda ise; TT.630'da** (İnegöl-i Hızır'da) **üzeri çizik ya da çizik/lekeli olan** (mübtel) **neferlerin** --sadece şerhte temas edilen sekiz neferin değil, toplamda 13 (nizami küme dışında yer alan -yine üzeri çizilmiş olan- “12, Mahmud Hüseyin” de dahil edilirse 14) neferin-- **tamamının** (KK.49'da) **Seralu karyesinde** -görüldüğü kadarıyla, ufak tefek bazı farklılıklarla- **yer aldığı gözlemlenmektedir. Bunlarla beraber, TT.630'da doğrudan Seralu karyesinde yazılı** -üzeri çizili olmayan 21- **neferatın da, KK.49'da** (--TT.630'da -esasen- yer almayan “veled-i”) tavsifinin KK.49'da bulunması gibi-- bazı takdim ya da yazım farklılıkları vs. ile birlikte) **yine bu karyede, yani Seralu'da** ((az önce zikredilenler ve de bir yeni/ek nefer (“Şaban veled-i Mahmud, ekinlü”) ile beraber, toplamda -daha önce de vurgulandığı vechile-

32 - Burada, -esasen yer resmi farklılığına atfen- KK.49'da mukayyet “Mustafa veled-i Sefer, 20”nin, TT.630 ve TT.733'te “Mustafa Sefer, 21” olarak kayıtlı olduğu --ve anlaşılabacağı üzere, TT.630 ve TT.733'te -istisnaları bir yana- “veled-i” nitelemesinin kullanılmadığı da-- belirtilmelidir.

36 neferin)) **kayıtlı olduğu görülmektedir.** Bu meyanda, TT.630 ve de TT.733'teki (daha önce yerleri -de- tarif edilen) "Mahmud Hüseyin (12)"nin, KK.49'da "Hüseyin veled-i Mahmud 12" olarak yazılı olduğu da tekraren zikredilmelidir. **Bu bağlamda, KK.49'daki Seralu karyesi -dahili- verilerinin de esas itibariyle --intikal defteri olarak nitelediğimiz, TT.733 ile olan -malum- alaka ve irtibatı bir kenara, aslen-- TT.630'ya istinat ettiği aşıkardır.** Bu kategoriye dair, **nihai olarak, nefer idhaline -vs.'ye- rağmen,** -eski düzeyine getirilmeye çalışıldığı izlenimi de uyandıran- **bu karye neferatının,** TT.436'ya göre KK.49'da (sayısal olarak oldukça yakın olmakla birlikte, 39'dan 36'ya düşmek suretiyle) **az da olsa eksilmiş olduğu -hususı- da belirtilmelidir.**³³

Öte yandan, Seralu karyesinin --hem nicelik hem de nitelik bakımından hayli çarpıcı ve de -deyiş yerindeyse- renkli görünen-- harici kategorisindeki mutasarrıflarında, TT.630, TT.733 ve KK.49 -künyeli defterler- arasında göze çarpan bazı önemli farklılıklar/değişiklikler mevcuttur. Her şeyden evvel, TT.630'da -üzeri çizik olmayanlar hesaba katıldığında- dahili 21, (birinin dahildeki -mübtel- Çalabvirdi (veled-i) Süleyman olduğu, bunu tavsife dair önce 11, sonra da 12 yazılıp, bunların her ikisinin de üzerinin çizildiği, nihai olarak da -tabir-i caizse- 11'li olarak, daha açık bir anlatımla 11 akçelik yer resmiyle, "haricden" kategorisine kaydedildiği hatırlatılmak üzere) harici 29 -olan- nefer-mutasarrıf/eşhas sayısı, dahili ve harici nefer-mutasarrıf oranları bakımından, başka bir deyişle, harici mutasarrıfların dahili neferattan fazla olması itibariyle oldukça dikkat çekmektedir. Bu durumun, (İnegöl-i Hızır karyesinden -dahili kategoriye müteveccih olarak- yapılan -malum- ihracat ile de) KK.49'da 36'ya 25 olarak bir ölçüde dengelendiği izlenmektedir. Bu arada, harici 29 mutasarrıfın/eşhasın 25'e düş-ürül-mesinin TT.630'da yer alan -birazdan da bilvesile zikredilecek olan- Mürüvvet (veled-i) Oruç ile üç resmsiz -olarak kayıtlı- eşhasın/biraderin KK.49'da bulunmamasından kaynaklandığı ifade edilmelidir. Bu cümleden de olmak üzere, biraz daha dikkatli olarak bakıldığında, TT.630 ve TT.733 çizgisinde sıralamanın değiştiği, bu çerçevede, -öncelikle, defter düzenlemesi bakımından şayan-ı teemmül bir durum/uygulama olduğu özellikle mimlenmek üzere- TT.630'da 10. sırada yer alan "Mürüvvet Oruç 7"nin TT.733'te baş kısma çekilerek -2. sıradaki- Kadı Yunus Efendi'nin yanına -3. şahıs olarak- yazıldığı, kendisinden sonra da üç biraderin(in) -de yanına getirilerek- kayıt edildiği; KK.49'da ise mezkur (TT.733'te 3. sıraya getirilen) Mürüvvet'in aradan çıkarıldığı ve fakat -daha önce Mürüvvet'e matuf olan- üç birade-

33 - Bu yazılanlarla beraber -veyahut bunların ötesinde-, tahrir defterlerinin (askerilere yapılacak tahsisat için bir kütük ve referans kaynağı olmaları ile birlikte, aynı zamanda) bir toprak ve nüfus statü defteri özelliği taşımalarına ve de bu minvalde, söz konusu defterler -vasıtası- ile, bir sonraki tahrir kadar arazinin durumunun, kişilerin ve grupların toplumsal konumları ile vergi yükümlülüklerinin belirlenmesine dair bk. H. İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.1, s.178.

rin kaldığı, böylece de söz konusu biraderlerin -ilginç bir şekilde- (2. sıradaki) **Kadı Yunus Efendi'nin** -müteselsilen- **birader-ler-i olarak kayıtlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, TT.630'da Mehmed'in biraderleri olarak resmsiz -bir- halde kayıtlı olan üç biraderin** de, **TT.733'te** (ki, mezkur Mehmed'in -yer resminin, biraderlere atfen- "karındaşlarıyla" açıklamasıyla yazıldığı da vurgulanmak üzere) **üzer-ler-i-nin çizildiği**, -tabir-i caizse, üçüncü aşamayı temsil eden- **KK.49'da ise** (-malum Mehmed, "6, karındaşıyla" nitelemesiyle bulunmakla birlikte-, anlaşılan, TT.733'teki mezkur çizme/iptal işlemine istinaden) **yer almadığı gözlemlenmektedir. Hasıl-ı kalam, TT.630'da** (sağ yandaki gayr-ı nizami -çiziksiz- mahlul kaydı bir kenara, biri tersten, biri de tekraren yazılmış olduğundan üzerlerinin çizildiği anlaşılan, iki üzeri çizik mutasarrıf dışında, çiziksiz) **29, TT.733'te** -üzeri çizik üç birader dışında, çiziksiz- **26, KK.49'da ise** --mezkur Mürüvvet³⁴ de -aradan- çıkarıldığından-- **25 mutasarrıf/eşhas kaydı bulunmaktadır. Bu kapsamda, her üç defterde de** -açıkçası TT.630, TT.733 ve KK.49'da mukayyet- **mutasarrıf-a-lardan Ayni Hatun, Kadı Yunus Efendi³⁵, Sipahi Ahmed, Kadı Veli Efendi, Dergah-ı Âlî Çavuşu Fazlı, Sipahi Kalender Bek** -yazılan- **vasıfları itibariyle özellikle dikkat çekmektedir. Ayrıca, mezkur Fazlı Çavuş ve de Musa veled-i Sefer** (-yekpare bir yere/alana münhasır olup olmaması bir yana- bir çift resminden, yani 33 akçeden fazla olan) **41 akçelik resm değerleriyle göze batmaktadır.** (Dahili ve harici anasır için bk. Ek Tablo:2/a).

Bu cümlelerden de hareketle, Seralu karyesinin (müstakbel defterlerden birincisinde "haricden ekenler", ikincisinde ise sadece "haricden" başlığı -ya da adlandırması- ile taksim ve tasnif edilmiş olan)³⁶ **harici kategorisine, TT.436-KK.49 doğrultusunda baktığımızda; TT.436'ya göre KK.49'da, yani** -kabaca- **16. yüzyılın ortalarından** --merkum KK.49'un -içeriksel ya da verisel olarak- 16. yüzyılın sonlarıyla olan alaka ve irtibatı da unutulmamak kaydı ve şartı ile-- **17. yüzyılın başlarına uzanan** -hayli- **uzunca bir süreçte**, {toprak/yer düzeninin bozulmasının veya değişmesinin (ve de gelirlerin -ileride işleneceği üzere, çift/yer resimleri (de)- artırılmaya -ya da telafi edilmeye- çalışılmasının)

34 - Daha etraflı bir takdimle "Mürüvvet (veled-i) Oruç, 7".

35 - H.999-1000/M.1590-1591 tarihli, 84 numaralı Üsküdar şer'iyye sicilinde ("evâilî Zilkâ'detî'l-harâm sene elf" tarihli bir belgenin şuhûdü'l-hâl faslında) mukayyet "Fahrü'l-kuzât Yunus Efendi" kaydı için bk. İstanbul Kadı Sicilleri, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil (H.999-1000/M.1590-1591), (Haz. Rifat Günelan; Arapça metin Mehmet Akman-Mehmet Canatar; kontrol eden Mehmet Canatar; proje yönetmeni M. Akif Aydın; editör Coşkun Yılmaz), Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), İSAM Yayınları, 79. Kadı Sicilleri Dizisi, 10, İstanbul 2010, s.391, h.n. 696. Ayrıca, maruf defterde -yer alan bir belgede, yine, şuhûdü'l-hâl faslında- mukayyet "Yunus Efendi el-kadı" kaydı için de bk. İstanbul Kadı Sicilleri, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil, (Haz. Rifat Günelan; vs.), s.564, h.n. 1101. (<https://www.kadisicilleri.org/?blm=yayin&nerede=usko84&kategori=defter,29.10.2024>).

36 - Burada, söz konusu harici kategori-si-nin TT.630'da "haricden", TT.733'te ise "haricden ziraat idenler" olarak adlandırıldığı da itimamen zikredilmelidir.

alametlerinden de olmak üzere} -harici- **resm** -dolayısıyla da tasarruf edilen yer- **miktarında** (akçesel-sayısal) **fevkalade bir artışın olduğu gözlemlenmektedir.** (Aşikarane, deftersel zemine müstenit) **Bu vaziyet de “haricden-lik/harici-lik” uygulamasıyla** (timar vs. dirlik mutasarrıflığı -ya da tahsisleri- ile de temayüz eden) **askeri, başka bir deyişle** (alelumum, idari-siyasi, iktisadi -vs.- güçleri ve de servetleriyle mütebariz) **ekabir taifesine** -yakınlarıyla da birlikte, (resmleri çift resmine dahil olmaklık hasebiyle) reaya misillü- **yer tasarrufu amacıyla/gerekçesiyle açılan sahaların** (da) -söz konusu anasırın malum kuvvet ve kudretlerinin de tesiriyle- **zamanla** -bir bakıma, 1 Receb 1018/30 Eylül 1609 tarihli adaletnamede betimlenen ahvali anımsatırcasına-³⁷ **genişle-til-diğine** -nice-liksel olarak- **işaret etmektedir.** Bu minvalde, -mezkur mümtaz eşhas da hatırlandığında- söz konusu tarz ve seyrin (açıkçası, maruf uygulama ve de mezbur vaziyetin/artışın) ekabir taifesinin lehine/yararına olacak uygun bir ortamın oluşmasına olanak sağladığı -da- söylenebilir.

Bu kısma mahsusen, **nihai olarak**, -ihtiyathı yorumlar cümlesinden olmak üzere- **TT.630’daki İnegöl-i Hızır karyesinden, TT.733’teki** (sakin olunan -ya da olunması gereken- yıl tahdidi kapsamında bulundukları gerekçesiyle) **Seralu karyesine** (-ki, söz konusu işlemin buradaki neferat-hasil ihtiyacını (da) hatıra getirdiği de vurgulanmak üzere- sonradan) **nakledilen/kaydedilen** --ve fakat resmlerinin -daha sonra- KK.49’da hasıla dahil edildiğini göreceğimiz-- **neferatın**, ilkin **TT.630’da** -açık bir vurgu olmamakla birlikte- **kayda girmiş göçmenler olabileceği ihtimali de belirtilmelidir.** **Hasıl-ı kelam**, (TT.732’de -bir- dergah-ı âli müteferrikasına mahsus -müstakil- bir -an- zeamet karyesi olarak temayüz eden) **Seralu, dahili ve harici neferatı/mutasarrıfları itibariyle** (ki, bu meyanda, TT.436’ya göre, -verilerine güvenilecek olursa- TT.630’da, -adı geçen karyenin- neferatının çok azalmış olduğunun gözlemlendiği --dolayısıyla da -az önce de işaret edildiği vechile- ikmale muhtaç bir manzara arz ettiği-- de belirtilmek kaydıyla) -deftersel düzlemde- **ihya edilmiş** -ya da ihyasına çalışılmış- **bir karye/ünite görüntüsü vermektedir.**

Şimdi de Seralu karyesinin hasıl kısmına -ilkin, geniş bir çerçevede- TT.436-TT.733-KK.49 doğrultusunda {üç basamaklı veya aşamalı --ve de, somut- ölçeksel karşılaştırmalara (da), -nakdi kıymetleri ile birlikte aynı miktarlarının da yazılması hasebiyle- uygun olduğundan -esas- sen- tahıl -ürünleri- eksenli-- olarak, anlaşılacağı (da) üzere, İnegöl-i Hızır karyesine benzer biçimde} **bakacak olursak: Evvela**, TT.733’te -nizami kümedeki öşr-i ceviz ile resm-i çift arasına sonradan sıkıştırılmış- nevezuhur (aşlında, kendini ilk olarak TT.630’da Seralu karyesindeki “haricden” kategorisinin yanında “asıyab bab:1 fi 20” olarak gördüğümüz) bir bab asıyab dışında, **merhum her iki defterdeki kalem sıralamasının aynı oldu-**

ğu belirtilmek üzere; TT.436'ya göre TT.733'te, (müstakbel ürünlerin kıymetlerinin karşılaştırılması -birim değerlerindeki değişimlerden dolayı zikredilen ameliye için çok elverişli olmadığından- şimdilik bir kenara) **ölçeksel/oransal olarak, sadece şairde -ciddi- bir artış olduğu, hinta, alef ve tarının aşırı derecede, kablucanın ise oldukça azaldığı,** (bu meyanda, ilgi ve de önemi gereği, TT.733'te hasıl hesabına -dahili kategoride- gayr-ı nizami küme-ler-de kayıtlı neferata ait resmlerin katılmadığı, KK.49'da ise merkum --TT.733'te -dahili kategoride- gayr-ı nizami küme-ler-de kayıtlı-- neferatın da nizami kümeye idhal edildiği ve -böylece- hasıl hesabına onlara ait resmlerin de katıldığı -hemen- vurgulanmak üzere) **TT.733'e göre KK.49'da ise** -miktarı TT.436 seviyesinin altında kalmakla birlikte- **hintada dikkat çekici bir artış, diğer mümasil ürünler** (kuvvetle muhtemel, mezkur dört ürün) **karşılığında mukayyet -nevezhur- mahlutta** (anlaşılacağı üzere, maruf ürünlerin toplamına nazaran) -çok- **ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir.** (Yine, İnegöl-i Hızır karyesinde olduğu gibi, -çok- daha anlaşılır olması için) **Tahıl grubuna topluca** (hinta+sair ürünler/mahlut açısından) **bakıldığında, ölçeksel olarak, TT.436'ya göre TT.733'te çok ciddi, TT.733'e göre KK.49'da ise biraz -bir- azalış, dolayısıyla da süreç içinde sürekli bir düşüş seyri;** -az önce sarf-ı nazar edilen "bakımdan", yani- **değersel/akçesel olarak ise, TT.436'ya göre TT.733'te** --birim değerler-in-deki yükselişten dolayı-- **belirgin bir artış, TT.733'e göre KK.49'da ise** --kabaca, hemen, hemen TT.436'daki seviyeye -aşlında azıcık da olsa onun altına- inmek suretiyle-- **belirgin bir azalış, dolayısıyla da süreç içinde** -İnegöl-i Hızır karyesinden farklı olarak- **zikzaklı bir seyir görülmektedir.**

İkinci olarak, -daha evvel de işaret edildiği vechile, özellikle şayan-ı tetkik ve de teemmül olan- **TT.733-KK.49 doğrultusunda** (anlaşılacağı -da- üzere, defterlerin tarih/zaman aralığı bakımından -oldukça- dar, gelirsel/ürünsel -esas itibariyle de vergisel- bakımdan ise geniş -çerçevesi- bir açıdan) **baktığımızda; öncelikle, TT.733 ile KK.49'un hasıl-yekun kıymetinin** --söz konusu edilen ve de edilecek olan -malum- neferat rüsumunun -KK.49'da, murakkam hesaba dahil edildiğinden- artmasına da karşın-- **aynı (5259) ve fakat** -istihrac da edileceği üzere- **içeriğinin** -esas itibariyle kalem kıymetlerinin- **farklı olduğu** {dolayısıyla da, neticede hesabın -KK.49'da, hem de tamı tamına- merkum 5259'a (İnegöl-i Hızır karyesi hasıl-yekununun --S.S. ile KK.49 arasındaki içerik -esasen kıymet- farklılığına rağmen-- KK.49'da -rakamı rakamına- S.S.'dekinin aynısı (5900) olması misillü) uy-durul-duğu} **müşahade edilmektedir.** **Bu çerçevede,** -malum da olduğu vechile- **TT.733'e göre KK.49'da** -birim değerinde herhangi bir değişiklik olmadığı da önden belirtilmek üzere, ölçeksel ve değersel olarak- **dikkat çekici bir artış gösteren hinta bir kenara,** (TT.733'teki -ve de TT.436'daki- sair tahıl ürünlerinin mukabili -kabul edilen-) **mahluttaki** -ölçeksel ve değersel, çok- **ciddi azalma; daha** -kolay anlaşılır- **derli**

toplu bir sunumla, -mezkur TT.733-KK.49 çizgisinde- **tahıl grubunda** -ölçeksel biraz azalışın da bir neticesi olarak- **karşımıza çıkan değersel/akçesel belirgin** --kabaca, hemen hemen TT.436'daki seviyeye -aslında azıcık da olsa onun altına- inmiş olan-- **düşüş**, -asıyab kalemindeki ayniyet bir yana- **diğer bütün kalemlerdeki artışlar ile karşılanmış** -dolayısıyla da, böylece hesap tut-turul-muş- **görünmektedir. Daha açık ve ayrıntılı bir deyişle, tahıl grubunun toplam** -akçesel- **değerleri olan** (ve hasıl-yekunun -görüleceği de üzere, mezkur defterlerin ilkinde daha- büyük kısmını oluşturan), **TT.733'teki 4332** -akçe- **ile KK.49'daki 3659** -akçe- **arasındaki 673 akçelik fark**, (aslında, hasıl-yekun içinde toplam olarak -istihrac da edileceği üzere, tahıl grubuna göre- çok büyük bir yer tutmayan diğer kalemlerden) **öşr grubunda yüzde yüzün üzerindeki** (özellikle de öşr-i kovan ve öşr-i cevizdeki fahiş), **resm-i çift, r. ekinlü, r. bennak, r. mücerred grubundaki** {r. ekinlüde ve r. bennakta yüzde yüz olduğu belirtilmek (ve de -mezbur gruptaki- bu durumun -daha önceleri de, önemi gereği, bir biçimde, vurgulandığı üzere- esasen -TT.630'dan ihracen/intikalen- TT.733'te -dahili kategoride- gayr-ı nizami küme-ler-de kayıtlı neferatın KK.49'da nizami kümeye idhal edilerek, -TT.733'ten farklı olarak- hasıl hesabına onlara ait resmlerin de katılmasından kaynaklandığı -hususen-mimlenmek) üzere} **büyük, defterlerden ilkinde "bad-ı heva" ve "deşt-bani" olarak ayrı ayrı, ikincisinde ise "bad-ı heva maa deşt-bani" olarak birlikte yazılmış olan mezkur kalem-ler-deki ciddi ve de resm-i ganemde yüzde yüzün üzerindeki artışlarla kapanmıştır/kapatılmıştır. Burada, TT.436 ile TT.733'te aynı olan kalem sıralamasının da, KK.49'da değiştiği/değiştirildiği ve bu minvalde r. çift ve taallukatının, (TT.436 ve TT.733'te) hinta ile başlayan tahıl grubunun yerini alarak en başa geçirildiği de belirtilmelidir.**

Üçüncü olarak, --hem defterlerin tarih/zaman aralığı açısından, hem de gelirsel/ürünsel -esasen vergisel- açıdan -başka bir deyişle, zaman-sallık ve de çeşitlilik ekseninde- geniş bir çerçevede-- **TT.436-KK.49 doğrultusunda baktığımızda ise;** (hasıl-yekun kıymetinde -nominal olarak- biraz artış olmakla birlikte), -birim değerinin değiştiği de önden belirtilmek üzere- **ölçeksel olarak, hintada kısmi**, (TT.436'da -ve de TT.733'te- mezkur hinta dışındaki tahıl ürünlerinin -KK.49'daki- mukabili) **mahlutta** (anlaşılacağı üzere, maruf ürünlerin toplamına nazaran) **aşırı** -derecede- **bir azalış, tahıl grubunun toplamında ise, ölçeksel olarak** -takriben-yarı yarıya, **değersel/akçesel olarak da** (mezbur ölçeksel olarak -takriben ya da neredeyse- yarı yarıya bir azalmaya rağmen, birim değerler-in-deki artıştan mütevellit, hemen hemen TT.436'daki seviyede olmakla birlikte) **azıcık bir düşüş**; ilaveten, **öşr-i ketan ve öşr-i cevizin aynı kaldığı, resm-i ekinlünün** -epeyce- **azaldığı, diğer bütün kalemlerin ise az ya da çok arttığı görülmektedir. Bu kapsamda, öşr-i kovandaki fevkalade**, --dönemin -sıkıntılı- ahvalini de yansıtırçasına-- **bad-ı heva**

maa deştbanideki -neredeys- yüzde yüzlük, resm-i ganemdeki ve resm-i çiftteki dikkat çekici artışlar zikre değerdir. (Hasıla ilişkin veriler için bk. Ek Tablo:2/b)

Öte yandan, söz konusu TT.436-KK.49 çizgisinde, (malum olduğu üzere, ölçüleri -yani, aynı miktarları da- yazıldığından -nispeten- daha somut ve sağlıklı karşılaştırmalar yapabildiğimiz) **tahıl ürünlerinde, çift/yer resmi kayıtlarına koşut bir artışın olmadığı, tersine ciddi bir düşüşün bulunduğu ve bu düzlemde vergi/gelir yelpazesinde, daha doğru bir deyişle, hasıl verilerinde --esas olarak da -hasıl- kalem kıymetlerinde--, dolayısıyla da üretim temayüllerinde bir değişimin olduğu gözlemlenmektedir.**³⁸ (Geleceğe/yönlendirmeye müteveccih olabilme ihtimallerinden de -şimdilik- sarf-ı nazarla, maruf/merkum verilere -bir an için- güvenilecek olursa) **Bu durum da** (mesela KK.49'daki ganem resminin miktarı nazar-ı dikkate alındığında) daha önce söz konusu edilen (özellikle de haricde) **genişleyen -bazı- sahalarda** (resm-i ganemde, TT.436-TT.733 çizgisinde ciddi bir düşüşün olduğu, -bundan da mütevellit- TT.733-KK.49 çizgisinde -ise- fahiş bir artışın bulunduğu da belirtilmek üzere -ki, öte yandan, belki de, bu verilerden bağımsız, kanuna/teamüle muhalif olarak-) **hayvancılık yapılmış olabileceği ve de -kayda girmiş olanlarının olup olmaması bir yana- göçmenlerin** (cela-yı vatan ya da terk-i diyar edenlerin) **buralarda -bir süreliğine de olsa- kayıt dışı olarak** (da) **istihdam edilmiş olabilecekleri ihtimallerini akla getirmektedir.**³⁹

İlaveten, -yazı konusu iki karyeye birlikte baktığımızda-⁴⁰, **TT.436-KK.49 çizgisinde; toplam** (dahil+haric) **neferat/mutasarrıf sayısı bakımından, İnegöl-i Hızır karyesinde -dahildeki/neferattaki çok ciddi** (ya da -malum esbattan da dolayı- anormal) düşüşten kaynaklanan bir-

38 - Esas itibarıyla, -malum da olduğu üzere- 16. yüzyılın sonlarında başlayıp 17. yüzyılın ilk çeyreğine kadar süren -büyük- celali isyanları, eşkıyalık ve haydutluk hareketleri sırasında Osmanlı köylüsünün durumunun vahim bir hal almasına, celalilerin ve eşkıyanın köylülerin koyunlarını, öküzlerini, atlarını, katırlarını, buğday, arpa ve sairelerini almalarına -vd. bazı ef'allerine-, ilaveten -de-, hayvancılığın hem hububat tarımını tehdit etmesine hem de neden olduğu tahribat ile yıllık ürünün/üretim düzensizleşmesine ve yer yer kıtlıkların ortaya çıkmasına yol açmasına dair bk. Lütfi Güçer, 16. ve 17. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler, s.19.

39 - Bunlardan da mülhem olarak, -yine bilindiği üzere- bazı devirlerde, askerilerin, emek darlığı sebebiyle mezraalarını hayvan çiftlikleri haline getirebilmelerine, celali kargaşalıkları esnasında çıkarılan -malum ve meşhur- bir adaletnamede, mezbur çiftliklerin fesih ve ilga edilmesinden söz edilmesine, bu kabil hayvan çiftliklerinin -esasen- yenicilerle ve kapıkulu sipahilerine ait olmasına, böyle bir çiftliği bulunan (ele geçiren) askerilerin baskı ve yıldırma eylemleriyle etraftaki köylerin köylülerini de topraklarını bırakmaya icbar edebilmelerine dair bk. H. İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, C.1, s.214.

40 - Burada -sona doğru yaklaşırken- her iki karyenin/köyün adına "Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekaleti, Son Teşkilat-ı Mülkiye'de Köylerimizin Adları, Hilal Matbaası, 1928" ve "(Türkiye Cumhuriyeti) Dahiliye Vekaleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, Köylerimiz (Köy Kanunu Tatbik Olunan ve Olunmayan Köy İsimlerini Alfabe Sırasile Gösterir), İstanbul, Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, 1933" künyeli eserlerde rastlamadığımız -da- (söz konusu köylerin başka bir adla kayda girmiş olmaları ihtimali de vurgulanarak) ifade edilmelidir.

gax

Akademik
Bakış

41

Cilt 18
Sayı 36
Yaz 2025

azalma, Seralu karyesinde ise (haricdeki, daha açık bir deyişle, harici mutasarrıflardaki, fevkalade yükselişten kaynaklanan bir) **artış olmasına rağmen** (belki de -çoğalan- mütemyiz harici anasırdan mütevellit -tabir-i caizse- bir komplikasyon olarak, bundan da mülhem -belki de- ikmalen ihya olunmaktan -dolayı-); **hasıl-yekun kıymetinde** -mezbur ahvalin tersine bir seyirle- **Seralu'ya göre** {coğrafi konum ya da toprakların niteliğinden, dolayısıyla da (söz konusu saiklerden de menkul, üç bab asiyab kaydının da ihsas ettiği üzere) verim düzeyinden veya/belki de -yazı konumuz da olan- kaydı/teknik sebep ya da uygulamalardan -vs.'den- münbais olarak -bittabi, neticede, deftersel/kayıtsal düzlemde-} **İnegöl-i Hızır'da daha fazla bir artışın olması da** -daha önce İnegöl-i Hızır karyesi faslında da işaret edildiği üzere- **oldukça düşündürücüdür.**

Bu -sonuçtan önceki, son- **paragrafta, esas veri kaynağımız olması münasebetiyle**, -değişik vesileler ile de bir şekilde işaret ve temas edildiği vechile- **16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başlarına** (başka bir deyişle, bu/son yüzyılın ilk çeyreğine) **ait** -intikal dönemi- **tahrir defterlerinin**, -tabir-i caizse- **kaotik bir dönemin ya da dönemecin, açıkçası, isyan, kavga ve karışıklık, başka bir anlatımla** -sıkıntılı-kargaşa yıllarının ve de bu bağlamda -sancılı- **bir değişim ve dönüşüm sürecinin mahsulü olduğu, dolayısıyla da** (gayr-ı muntazam defterlerin varlığı, bunlardan da mülhem olarak, tahrir faaliyetlerinde çok ciddi sorunların yaşanması, KK.49'da mukayyet neferatın esas itibarıyla -mukaddem- TT.630'dan -ve de TT.733'den- müntakıl olması, TT.733 ile KK.49'da murakkam hasılatın -mezbur- şayan-ı teemmül ahvali misillü alametlerden -de- hareketle) **söz konusu** -sıkıntılı ve de sancılı- **atmosferin/ortamın izlerini ya da belirtilerini taşıdıkları** -hususatı- **da** -ilgi ve önemine mebni, ihtiyaten- **zikredilmelidir.**⁴¹

41 - Bu safhada, -biti-ri-ş kabilinden- nihai olarak, ("Tahrirlere ait hüküm ve kayıtlar" -kısmı- ile birlikte) tahrir ameliyesine müteallik muhtelif -genel- hususata (s.214-247) ve bu kapsamda, -özel olarak da- çoğu muharririn -devlet merkezini memnun edeceğini bildiklerinden- yeni tahrirlerin sonuçlarını -eski defterlere göre- fazla çıkarmağa çalışmalarına, bununla birlikte, istihkak sahiplerine gadretmenin de -şikayete neden olacağından- (bu durumun) hoş gitmemesine ve eksiğe yazılan defterlerin de esasen kabul edilmemesine (s.226); ancak, özellikle, devlet maliye ve idaresinin bozulmaya başladığı dönemlerde tahrir işlerinin âdeta bir çeşit müzayedeye ile, fazla gelir tutturmayı vadeden -dolayısıyla yaptıkları zulümler ile şikayetlere de konu olan- "mültezim emirlerin" uhdesine havale edildiğinin anlaşılmasına, bu -anlaşılan- hatt-ı hareketten mütevellit zulümlerin/yolsuzlukların yol açacağı sorun ve sıkıntılardan dolayı da, son zamanlarda genellikle yeni tahrirlere teşebbüse cesaret edilememiş olmasına ve de eski tahrirlerin, içeriği her türlü değerini -zamanla- yitirmiş olduğu halde, uzun süre kullanılmış (muamelata esas teşkil etmiş) olmasına (s.227) dair bk. Ömer Lütfi Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri (II)", merhum sahifeler. Benzer -bazı- açıklamalara, açıkçası, bazen bir tahririn, hatırı sayılır bir gelir fazlası bulmayı taahhüt eden birine emanet edilmesine, başka bir deyişle, gerileme döneminde bazı yerlerin gelir kaynaklarında azalma olduğundan, devletin böyle kişileri tahrir emini tayin etmesine veya tahriri yenilemekten bütünüyle vazgeçmesine, hal böyle olunca da, eski defterlerin, beraberinde getirdiği bütün tutarsızlık ve haksızlıklara rağmen, vergi tarhında esas alınmasına dair bk. H. İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.1, s.181. Bu cümlelerden de olmak üzere, -esas itibarıyla- tahrir defterlerinin kritiğine dair -de- bk.: Mehmet Öz "Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarih Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler", *VD.*, XXII, 1991, s.429-439. Ahmet Güneş, "Osmanlı Tahrir Defterleri ve Bunların Tarih Yazılışında Kullanımı

Sonuç

Netice itibariyle, daha önce emareleri -de- tecelli ve tezahür eden -başka- bir zaviyeden -esasen, defterlerin ya da verilerin güvenilirliği ve de gerçekliği kabulüne veya zehabına hemen teslim olmadan, yakından ve dikkatlice- bakıldığında; **Seralu karyesinin** -de-; (idhal ve ikmal faaliyetlerinin de bir sonucu ya da semeresi olarak) **hasıl-yekununun** (TT.733'te ve bittabi) **KK.49'da**, (akdem/atik) **TT.436'daki kıymetinin biraz üzerinde** -diğer bir deyişle oldukça yakınında- **bulunmasının**, **karye** -vergi/ gelir- **yekunlarının** --(da) tahrir -defterleri- düzleminde, uzunca bir süreçte de (sureten de olsa)-- **belli bir düzeyde** -ve dahi dengede- **tutulmaya çalışıldığı izlenimini vermesi** (ve de söz konusu gayretin esbabına dair --daha başka-somut örneklere istinaden-- yapmış olduğum tespitlerin tastiri, şimdilik) **bir kenara**; (müstakbel/mezbur ayniyetin İnegöl-i Hızır karyesi için de, S.S. ile KK.49 ikilisinde mevcut olduğu hususu da -(nispeten) mukaddem ve makbul bir örnek olarak- hatırlanarak, dolayısıyla da, başka örneklerin ya da dataların varlığı da belirtilerek) **bilhassa** -17. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen- **TT.733 ile KK.49'daki hasıl-yekun kıymet-ler-i-nin** -rakamı rakamına- **aynı olması** (başka bir ifadeyle icmal-hasıl kıymetlerinin -hiç- değişmemesi) **ile birlikte, mezkur hasıl-yekun** -un mesnedi olan- **içeriğinin** -esasen kalem kıymetlerinin- **farklı bulunması** (diğer bir deyişle --merkum icmal/hasıl-yekun kıymetine mutabık olarak-- mastur içeriğin ya da mevadın -değersel olarak- toplama uy-durul-ması) **vakiasının**; (evvelen yapılan sair tespit, teşhis ve tefsirler de nazar-ı dikkate alındığında) **tahrir defterlerindeki verilerin** (tarih çalışmalarındaki kullanımları bahsinde sık sık gündeme gelen ve bu makaledeki fevkalade ihtiyatlı yorum tarzıyla da -bir biçimde- ihsas ya da ihbar edilen) **güvenilirlik ve** -tabiatıyla- **gerçeklik mevzu veya meselesinin**; (bizzarure, daha önce ilgili zaman dilimine münhasıran zikredilen sakıncalı noktalar da göz önünde bulundurulmak şartıyla) **söz konusu kayıt** -mantığı ile birlikte- **amacı ve usulü ekseninde ve bu minvalde** {-bir "deşifre aracı" işlevine sahip olmaları, bu özellikleriyle de tahrir ameliyesinin art alanına ışık tutmaları hasebiyle dikkate alınmalarının elzem olduğu tebarüz eden- müsveddelerde -mevcudata (var olana veya gerçekliğe) sadakat babında (da)- işin olabildiğince ciddiye alındığını işaret eden göstergeler -yahut notlar da- bulunmakla birlikte, geleneksel koşullarda, muharrirler marifetiyle teressüm eden (ya da ettirilen), -tabir-i caizse, mühendisane- ictimai-demografik, idari-mali/iktisadi (vs., bittabi, iradi-özel) bir planlama/düzenleme faaliyeti gibi -değörenen} **tahrir uygulamaları düzleminde**, {"icmale muvafık hasıl" vurgusundan da mülhem olarak, "icmal-mufassal" ilişkisi ve etkileşimi ve de uyumu ya da uyarlaması bağlamında, özellikle de, (tezyid -gayretkeşliği- olmaksızın veya tezyid ile beraber), mücbir icabattan, kaynak/gelir yeter-li-liğinin, diğer bir deyişle -icmal kıymeti için- gerekli/yeterli hasıl (vergi/gelir

kaynağı/yekunu) ihdas ve itmamının, -bir yolla- sağlanması ameliyesi -nin de icbarı- doğrultusunda, mütezahir hasıla müstenit} **“tevziat”, tabiatıyla da “tahsisat” ve de** (hasıl-kalem kıymetlerinin --“hasıl-yekun”a uygun/uyumlu olarak-- hesaplanması, daha -da- doğrusu -zahiren-tertiplenmesi -ni içkin- anlamında) **“hesabî-telif” odaklı ve erekselli olarak** {dolayısıyla da, -karyeler hasılatı açısından (da), esasen rakamsal olarak- (tahrir usulüne özgü) mevcut olanın tahrirâtı -ya da tahakkuku-değil de -var olması- istenilenin veya gerekenin tahrikâtı ekseninde} **düşünüldüğünü ilham ve hatta ihbar ettiği de aşıkardır.**

Kaynaklar

Belgesel Kaynaklar

T.C. Cumhurbaşkanlığı D.A.B. Osmanlı Arşivi: TT.116, TT.425, TT.438, TT.436, TT.630, TT.732, TT.733. MD.68.

T.K.G.M. Kuyud-ı Kadime Arşivi: KK.49.

TDV-İSAM: ÜŞS-122.

Yayımlanmış Sicil: İstanbul Kadı Sicilleri, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil (H.999-1000/M.1590-1591), (Haz. Rifat Günelan; Arapça metin Mehmet Akman-Mehmet Canatar; kontrol eden Mehmet Canatar; proje yönetmeni M. Akif Aydın; editör Coşkun Yılmaz), Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), İSAM Yayınları, 79. Kadı Sicilleri Dizisi, 10, İstanbul 2010. <https://www.kadisicilleri.org/?blm=yayin&nerede=usko84&kategori=defter,29.10.2024>.

Kitabi Çalışmalar

BARKAN, Ömer Lütfi; “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri (I)”, İ.Ü., *İFM*, C.2, 1940, s.20-59.

BARKAN, Ömer Lütfi; “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri (II)”, İ.Ü., *İFM*, C.2, 1941, s.214-247.

BARKAN, Ömer Lütfi; “Osmanlı İmparatorluğu’nda Çiftçi Sınıfların Hukukî Statüsü”, *Türkiye’de Toprak Meselesi (Toplu Eserler 1)*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980, s.725-788.

BOZKURT, Nebi; “Kitap” *DİA*, C.26, Ankara 2002, s.120-121.

BULDUK, Üçler; *16. Asırda Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar) Sancağı*, TTK Yayınları, Ankara 2013.

ELİBOL, Ahmet; “Osmanlı Gerileme Paradigmasının Sonu”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C.16, Sayı: 32, Yaz 2023, s.87-106.

EMECEN, Feridun M.; *XVI. Asırda Manisa Kazası*, TTK Yayınları, Ankara 1989.

GÜÇER, Lütfi; *16. ve 17. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu’nda Hububat Meselesi ve Hububat-tan Alınan Vergiler*, (İstanbul Üniversitesi Yayınlarından, No: 1075, İktisat Fakültesi, No: 152), Sermet Matbaası, İstanbul 1964.

GÜNEŞ, Ahmet; “Osmanlı Tahrir Defterleri ve Bunların Tarih Yazıcılığında Kullanımı Hakkında Bazı Düşünceler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı:150, Haziran 2004, s.165-184.

İNALCIK, Halil; *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid*, TTK Yayınları, Baskı:2, Ankara 1987.

İNALCIK, Halil; “Köy, Köylü ve İmparatorluk”, *Osmanlı İmparatorluğu, Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 1996, s.1-14.

İNALCIK, Halil; *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Çev. Halil Berktaş),

Muharrirlerin Kitabına Göre İki Karyenin Sergüzeşti ve Bu Bağlamda
Tahrir Defterlerine Dair Birkaç Kelam

Eren Yayıncılık, C.1 (1300-1600), İstanbul 2000.

İNALCIK, Halil; “Adaletnameler”, *Osmanlı’da Devlet, Hukuk, Adalet*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2000, s.75-190.

İNALCIK, Halil; *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ* (1300-1600), (Çev. Ruşen Sezer), YKY, İstanbul 2004.

İSLAMOĞLU-İNAN, Huricihan; *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Köylü* (Çev. Sabri Tekay), İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

KANKAL, Ahmet; *16. Yüzyılda Çankırı*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.

Köylerimiz, (Türkiye Cumhuriyeti) Dahiliye Vekaleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, İstanbul, Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, 1933.

ÖZ, Mehmet; “Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarih Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler”, *VD.*, XXII, 1991, s.429-439.

Son Teşkilat-ı Mülkiye’de Köylerimizin Adları, Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekaleti, Hilal Matbaası, 1928.

ÜNAL, Mehmet Ali; *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı*, TTK Yayınları, Ankara 1989.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin; *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985.

Ekler

Ek Tablo:1

İnegöl-i Hızır Karyesi Hasılı			
Vergi/Gelir Kalemleri ve Bunların Mehazları ile			
Mezbur Kalemlerin Ayni/Öşri Miktar ve/veya Nakdi/Akçesel			
Kıymetleri			
Gelir/Vergi Kalemleri	TT.436 (1561)	S.S. (1594)	KK.49 (1625)
Hınta	m.13, k.15 1925	m.5, k.5 1150	m.15 3000
Şair	m.1, k.17 171	m.4, k.15 760	-
Alef	m.10, k.16 537	m.6, k.5 875	-
Kabluca	m.7, k.11 453	m.5, k.11(!) 770	-
Tarı	m.5, k.2 357	m.6, k.18 1104	-
Mahlut	-	-	m.11,5 1800
Öşr-i Ketan	265	386	250
Öşr-i Meyve	20	30	50
Öşr-i Kovan	40	44	100
Resm-i ganem	18	15	50
Asiyab (Bab ve Resm)	Bab:3 90	Bab:3 90	Bab:4 90
Resm-i Çift	228	411	297
Resm-i Ekinlü	264	120	36
Resm-i Bennak	27	72	54
Resm-i Mücerred	42	18	12

Gör

Akademik
Bakış

45

Cilt 18
Sayı 36
Yaz 2025

Bad-ı Heva	90	30	Bad-ı Heva maa Deştbanı 161
Deştbanı	20	40	Üst satıra bk.
Resm-i yaylak (ve) Otlak	-	10	-
Resm-i erre-i ab	-	15	-
Yekun	4600 (dt.) 4547 (bt.)	5900 (dt.) 5940 (bt.)	5900 (dt. ve bt.)
Tahıl	Vergi/Gelir	Kalemlerinin	Toplamları
Şair, Alef, Kabluca ve Tarı Toplamı (TT.436-S.S.) ile Mahlut (KK.49)	Şair+Alef+Kabluca+Tarı= m.23, k.46 1518	Şair+Alef+Kabluca+Tarı= m.21, k.49 3509	Mahlut m.11,5 1800
Hınta, Şair, Alef, Kabluca ve Tarı Toplamı (TT.436- S.S.) ile Hınta ve Mahlut Toplamı (KK.49)	Hınta+Şair+Alef+ Kabluca+Tarı= m.36, k.61 3443	Hınta+Şair+Alef+ Kabluca+Tarı= m.26, k.54 4659	Hınta + Mahlut= m.26,5 4800
Kısaltmalar/Açıklamalar: m: müd. k: keyl. dt: defter toplamı. bt: benim toplamım.			

Ek Tablo:2/a

Seralu Karyesi Dahili ve Harici Anasırı					
Dahili ve Harici Anasır ve Defterler					
Dahili ve Harici Anasır	TT.438 (K. Se ray lu)	TT.436 (1561)	TT.630 (1590/-1591-)	TT.733 (I. Ahmed Dönemi)	KK.49 (1625)
Dahili Anasır					
Çift		1(x33)		Gayr-ı Nizami Küme (alt):1(x33)	1(x33)
Ekinlü		16	6	Nizami Küme:6 Gayr-ı Nizami Küme (alt):2 Gayr-ı Nizami Küme (sağ yan):3	12
Bennak		1	2	Nizami Küme:2 Gayr-ı Nizami Küme (alt):1 Gayr-ı Nizami Küme (sağ yan):1	4
Mücerred	5	4	4 (Biri 5 akçelik yer mutasarrıfı)	Nizami Küme:4 (Biri 5 akçelik yer mutasarrıfı) Gayr-ı Nizami Küme (alt):1 (10 akçelik yer mutasarrıfı) Gayr-ı Nizami Küme (sağ yan): 1	6 (Biri 5 akçelik biri 10 akçelik yer mutasarrıfı)

Muharrirlerin Kitabına Göre İki Karyenin Sergüzeşti ve Bu Bağlamda
Tahrir Defterlerine Dair Birkaç Kelam

Yer Mutasarrıfı Neferler ve Resimleri (Sayısal ve Akçesel olarak)		2(x12) (Biri mazul sipahi) 4(x14) (Biri imam) 1(x16) 3(x18) 1(x28) Toplam:11/178	1(x11) 1(x12) 2(x15) 1(x18) 1(x20) 1(x21) 1(x22) 1(x45) Toplam:9/179 (d)	<u>Nizami Küme</u> : 1(x11)+ 1(x12)+2(x15)+1(x18)+ 1(x20)+1(x21)+ 1(x22)+1(x45). Toplam:9/179 (f) <u>Gayr-ı Nizami Küme (alt)</u> :1(x14)+ 1(x17)+ 1(34+8=)42 Toplam:3/73 <u>Gayr-ı Nizami Küme (sağ yan)</u> : 1(x12) <u>Kümelerin Toplamı</u> : 13/264 (g)	1(x11)+2(x12)+ 1(x14)+2(x15)+ 1(x17)+1(x18)+ 2(x20)+1(x22)+ 1(x34)+1(x45) Toplam:13/255 (ı)
Mazul Sipahi		1 (Üst satıra -da- bk.)			
Sipahi-zade	7	2			
Muhassıl		4 (Biri 6 akçelik yer mutasarrıfı)			
Mecnun	1				
Nefer		39	21 (Kendi toplamı)	35 (K. toplamı)	36 (K. toplamı)
Hane	19	28			
Harici Anasır		Haricden Ekenler	Haricden	Haricden Ziraat İdenler	Haricden
Yer Mutasarrıfları ve Resimleri (Sayısal ve Akçesel olarak)		1(x2)+3(x3) 1(x9/5, a) 1(x8)+1(x12/13, b)+1(x13)+ 1(x16)+ 1(x27, Mustafa Bey, sipahi). Toplam: 10-96/93 (c)	2(x1)+1(x2)+ 2(x3)+1(x4)+ 2(x5) +2(x6)+ 1(x7)+2(x8)+ 5(x9)+2(x11)+ 1(x13)+1(x14)+ 1(x16) +1(x21)+ 2(x41) Toplam: 26/272 (e)	2(x1)+1(x2)+2(x3)+1(x4)+ 3(x5) +2(x6)+1(x7)+ 2(x8)+5(x9)+2(x11)+ 1(x13)+1(x14)+1(x21)+ 2(x41) Toplam:26/261 (h)	2(x1)+1(x2)+ 2(x3)+1(x4)+ 3(x5)+2(x6)+ 2(x8)+5(x9)+ 2(x11)+1(x13)+ 1(x14)+1(x21)+ 2(x41) Toplam: 25/254 (i)

Gör

Akademik
Bakış

47

Cilt 18
Sayı 36
Yaz 2025

Kısaltma ve Açıklamalar: K: karye. **a)** Hasıldaki 310 akçelik r. çift dikkate alındığında -muhtemelen- 5. **b)** Hasıldaki 310 akçelik r. çift dikkate alındığında -muhtemelen- 13. **c)** Hasıldaki 310 akçelik r. çifte mutabık resmlere göre -toplam- 93 akçe. **d)** Sair -dahili- anasır ile birlikte -genel- toplam: (Nefer hücrelerinde yazıldığı vechile) 21 nefer. **e)** İlaveten, haricden kategorisinde 3 de resmsiz eşhas bulunmaktadır. Bu durumda toplam: 26+3=29. Burada, ayrıca, haricden kategorisinin sağ yanında mukayyet bir notun ("18, mahlul, Hacı Oğulları yeri"nin) varlığı da zikredilmelidir. **f)** Ekinlü, bennak, mücerred, nizami küme yer mutasarrıfı nefer toplamı:21. **g)** Nizami küme ile gayr-ı nizami kümelerdeki (alt ve sağ yan) çift 1(x33), ekinlü (6+2+3=11), bennak (2+1+1=4), mücerred ((4(biri beş akçelik yer mutasarrıfı)+1(on akçelik yer mutasarrıfı)+1=6)), yer mutasarrıfı nefer sayısı ve yer resimleri (9/179+3/73+1/12=13/264) ve bu düzlemde bunların ((1 çift (33 akçe) dahil)) toplamı:35/297. Mezkur mücerredlerin tasarrufundaki 5 ve 10 akçelik yerler dahil yer resimleri toplamı:312. **h)** TT.630 ile TT.733'teki 11 akçelik fark, TT.630'da İvaz'a mahsus yer resminin -önceden yazıldığı anlaşılan 5'in üzeri çizilerek- 16 akçe, TT.733'te ise merkum 16 yerine -TT.630'da üzeri çizik- 5 akçenin yazılmış olmasından kaynaklanmaktadır. **ı)** Çift 1(x33), ekinlü (12), bennak (4), mücerred {6(biri beş akçelik biri on akçelik yer mutasarrıfı)}, yer mutasarrıfı nefer sayısı ve yer resimleri (13/255) ve bu düzlemde bunların ((1 çift (33 akçe) dahil)) toplamı:36/288. Mezkur mücerredlerin tasarrufundaki 5 ve 10 akçelik yerler dahil yer resimleri toplamı:303. Bu meyanda, TT.733'teki 264 ile KK.49'daki 255 arasındaki 9 akçelik farkın TT.733'te 21 akçelik yere mutasarrıfı neferin KK.49'da 20 akçelik yere mutasarrıfı olarak, TT.733'te (34+8=)42 akçelik yere mutasarrıfı olan neferin KK.49'da 34 akçelik yere mutasarrıfı olarak yazılmasından kaynaklandığı da belirtilmelidir. **i)** TT.733'teki 261 ile KK.49'daki 254 arasındaki 7 akçelik fark -da- TT.733'teki 7 akçelik yer mutasarrıfının ((Mürüvvet (v.) Oruç'un)) KK.49 bulunmamasından ortaya çıkmaktadır.

Ek Tablo:2/b

Seralu Karyesi Hasılı			
Vergi/Gelir Kalemleri ve Bunların Mehazları ile Mezbur Kalemlerin Ayni/Öşri Miktar ve/veya Nakdi/Akçesel Kıymetleri			
Gelir/Vergi Kalemleri	TT.436 (1561)	TT.733 (I. Ahmed Dönemi)	KK.49 (1625)
Hınta	m.14 2100	m.6, k.8 1280	m.10 2000
Şair	m.4, k.14 282	m.7, k.12 1316(?)	-
Alef	m.10, k.7 517	m.3, k.4 448	-
Kabluca	m.7, k.2 426	m.5, k.15 920	-
Tarı	m.5 350	m.2, k.6 368	-
Mahlut	-	-	m.10.5 1659
Öşr-i Ketan	200	115	200
Öşr-i Meyve	90	60	100

Muharrirlerin Kitabına Göre İki Karyenin Sergüzeşti ve Bu Bağlamda
Tahrir Defterlerine Dair Birkaç Kalam

Öşr-i Kovan	23	20	100
Resm-i ganem	70	40	100
Öşr-i Ceviz	120	20	120
Asiyab (Bab ve Resm)	-	(Resm-i Asiyab) Bab:1 (fi-sene) 20	(Asiyab) Bab:1 (fi-sene, resm) 20
Resm-i Çift	310	438 (dt.)	567 (dt.)
Resm-i Ekinlü	204 (dt.)	72	144
Resm-i Bennak	9	18	36
Resm-i Mücerred	24	24	42 (?, mücerred sayısı 6)
Bad-ı Heva	70	60	Bad-ı Heva maa Deştbanı 171
Deştbanı	15	40	Üst satıra bk.
Yekun	4800 (dt.)-4810 (bt.)	5259 (dt. ve bt.)	5259 (dt. ve bt.)
Başlıca	Vergi/Gelir	Gruplarının	Toplamları
Şair, Alef, Kabluca ve Tarı Toplamı (TT.436-TT.733) ile Mahlut (KK.49)	Şair+Alef+ Kabluca+Tarı= m.26, k.23 1575	Şair+Alef+ Kabluca+Tarı= m.17, k.37 3052	Mahlut m.10.5 1659
Hinta, Şair, Alef, Kabluca ve Tarı Toplamı (TT.436- TT.733) ile Hinta ve Mahlut Toplamı (KK.49)	Hinta+Şair+Alef+ Kabluca+Tarı= m.40, k.23 3675	Hinta+Şair+Alef+ Kabluca+Tarı= m.23, k.45 4332	Hinta+Mahlut= m.20,5 3659
Öşr-i Ketan, Ö. Meyve, Ö. Kovan ve Ö. Ceviz Toplamı	Ö. Ketan+Ö. Meyve+Ö. Kovan+Ö. Ceviz= 433	Ö. Ketan+Ö. Meyve+Ö. Kovan+Ö. Ceviz= 215	Ö. Ketan+Ö. Meyve+Ö. Kovan+Ö. Ceviz= 520
Resm-i Çift, R. Ekinlü R. Bennak ve R. Mücerred Toplamı	R. Çift+R. Ekinlü+R. Bennak+R. Mücerred= 547	R. Çift+R. Ekinlü+R. Bennak+R. Mücerred= 552	R. Çift+R. Ekinlü+R. Bennak+R. Mücerred= 789
Kısaltmalar/Açıklamalar: m: müd. k: keyl. dt: defter toplamı. bt: benim toplamım.			

görsel

Akademik
Bakış
49
Cilt 18
Sayı 36
Yaz 2025

Extended Abstract

In this article, the data recorded in various registers (shar'ia register and tax registers) belonging to the villages named İnegöl-i Hızır and Seralu in Şili District of Kocaili Sanjak are analysed in detail and comparatively in order to determine the character of the tax registers. The main and original sources are the tax registers of the late 16th and early 17th centuries. In this framework, firstly, when the village of İnegöl-i Hızır is analysed, it is seen that in a document (S.S.) in the Üsküdar Shar'ia Registry No. 122 (dated 1612), in the internal category of İnegöl-i Hızır, the

same number of *nefer* is recorded as in TT.630 (dated 1590, draft register). On the other hand, it is clear that İnegöl-i Hızır's data (internal+external) in KK.49 (dated 1625, regular register), are based on TT.630. Moreover, the revenue of the mentioned village is 5900 *akçes* in both the S.S. and KK.49. However, it is understood that the content of the revenue, mainly the item values, differed. When the İnegöl-i Hızır village's total (internal + external + revenue) is analysed along the lines of TT.436-KK.49, it is observed that there is an increase in the number of *nefer/mutasarrıf* in the external category in KK.49 (internal:27+external:6=33) compared to TT.436 (internal:47+external:2=49) in the early 1560s. However, there was a very significant decrease in the internal category. With this situation, İnegöl-i Hızır gives the impression of a village that has shrunk or been reduced in size over time, and thus -in terms of income/production- as if it was not allowed to grow/develop too much, and thus not allowed to increase its revenue too much. Secondly, when the village of Seralu is analysed, it is seen that in the internal category, there are 21 *nefers* who are not crossed out in TT.630. In TT.733, in the fore mentioned internal category, there are 35 *nefer* records that are not crossed out. KK.49, on the other hand, has a total of 36 *nefers*. In essence, it is possible to say that TT.733 is a transfer register between TT.630 and KK.49. In the TT.630-KK.49 line, it is understood that all of the *nefers* who were scratched or scratched/stained (cancelled) in TT.630 in the village of İnegöl-i Hızır were transferred to Seralu in KK.49, with some minor differences. In this case, it is clear that the -internal- data for Seralu in KK.49 is also based mainly on TT.630. However, there are some notable differences between TT.630, TT.733 and KK.49 in the external category of Seralu. Moreover, this category appears to be quite striking and colourful in terms of both quantity and quality. On the other hand, the revenue of the mentioned village is 5259 *akçes* in both the TT.733 and KK.49. However, the content is different. When these two villages are analysed together, it is observed that in terms of the total number of (internal+external) *nefer/mutasarrıf* in the TT.436-KK.49 line, there is a decrease in İnegöl-i Hızır (a very serious decrease internally) and an increase in Seralu (a remarkable increase externally). However, it is note worthy that the increase in the revenue was greater in İnegöl-i Hızır than in Seralu. In conclusion, it is worth emphasising that although the revenue totals of the villages mentioned in the different late-dated registers are the same, in other words, their synoptic (*icmal*) values do not change at all, their revenue contents, in fact their item values, are different. It can be argued that this determination necessitates that the effect of synoptic (*icmal*) revenue values on detailed (*mufassal*) revenue values should also be taken into account in the discussions on the reliability and reality of the data in the tax registers.

Gps